bron: http://www.verwey-jonker.nl/

De maatschappelijke waarde van sport

Een literatuurreview naar de inverdieneffecten van sport

Nanne Boonstra
Niels Hermens

De Sportbank®

Verwey-Jonker Instituut

De maatschappelijke waarde van sport

Een literatuurreview naar de inverdieneffecten van sport

Nanne Boonstra
Niels Hermens

September 2011

Inhoud

Voorwoord		**5**
1	**De maatschappelijke waarde van sport**	**7**
1.1	Het maatschappelijk belang van sport	7
1.2	De literatuurreview	8
1.3	Literatuurverzameling	9
1.4	Leeswijzer	10
2	**Sport en gezondheid**	**11**
2.1	Bewegen is belangrijk, maar dat hoeft niet per se sport te zijn	11
2.2	Relatie tussen bewegen/sporten en gezondheid	12
2.3	Fysieke inrichting en beweging	13
2.4	Conclusie	13
3	**Sport en schoolprestaties**	**15**
3.1	Verschillende visies op relatie sportdeelname en schoolprestaties	15
3.2	Sport en schoolprestaties: een indirecte relatie	16
3.3	Verbeteren van schoolprestatie en de sportcontext	18
3.4	Conclusie	20
4	**Sport, gedragsverandering en opvoeding**	**21**
4.1	Paradoxen in de jeugdsport	21
4.2	Verklaringen voor sport als opvoedingsmilieu	22
4.3	De sportcontext is bepalend	23
4.4	Conclusie	25
5	**Sport en sociale samenhang**	**27**
5.1	Voorwaarde is sportparticipatie	27
5.2	Sport en sociale samenhang in de wijk	28
5.3	Van controleren naar activeren	29
5.4	Sport in de buurt en sociale samenhang	31
5.5	Rol sportleiders	32
5.6	Sport en sociaal kapitaal	33
5.7	Sport en sociale integratie	35
5.8	Conclusie	36
6	**Conclusie: Maatschappelijke en economische waarde van sport**	**37**
6.1	Relevantie van maatschappelijke kosten - batenanalyse voor sport	38
6.2	Tot slot: onderzoek naar het maatschappelijk rendement van sport in Den Haag	40
Literatuurlijst		**43**

Verwey-
Jonker
Instituut

Voorwoord

'We willen laten zien dat investeren in de sport geen weggegooid geld is, maar op alle fronten kosten bespaart'. De Sportbank Den Haag

Mensen die bewegen en sporten zijn slim en verstandig. Ze leven gezonder, leren beter en doen vaak interessante sociale contacten op. Petje af voor al die clubbestuurders, commissieleden en andere vrijwilligers die dat mede mogelijk maken. De Sportbank is er zeker in de huidige tijd trots op om met een gepassioneerd team samen met die 'sterspelers' aan een gezonde samenleving te bouwen, de veiligheid in (kracht)wijken te helpen verhogen en meer mensen via sport een betere plek in de maatschappij te laten bevechten.
Doe met ons mee; sport is een geweldig sociaal bindmiddel en de sportclub is een sociale structuur vanwaar je bottom-up veel beter op een onderscheidende en positieve manier maatschappelijke processen kunt beïnvloeden. Op naar een gezondere samenleving, een veiliger buurt en meer sociale binding! Dat bespaart ook nog geld, veel geld…
Sport is machtig om te doen en prachtig om naar te kijken. Een algemene term met een veel diepere betekenis.

Wij bedanken de partners ZonMw en het programmabureau Krachtwijken van de gemeente Den Haag die dit rapport mede hebben mogelijk gemaakt.

Cheers!
Louk Burgers,
Directeur
De Sportbank

Verwey-
Jonker
Instituut

1 De maatschappelijke waarde van sport

De Sportbank in Den Haag wil het maatschappelijke en economische belang van sport voor de samenleving op de politieke agenda zetten. De aandacht voor deze aspecten van sport gaat volgens De Sportbank nog niet ver genoeg. Ze wil laten zien dat investeren in de sport geen weggegooid geld is, maar op alle fronten kosten bespaart. Om die reden is het Verwey-Jonker Instituut gevraagd een literatuurreview uit te voeren naar de maatschappelijke waarde van sport. Met dit onderzoek geven we antwoord op de vraag op welke manier investeringen in de sport profijt opleveren voor het individu (de sporter, trainer of vrijwilliger), en voor de Nederlandse samenleving in brede zin. Draagt sport bijvoorbeeld bij aan een gezondere, socialere, leefbaardere en veiliger samenleving? Kan sportdeelname van jongeren voorkomen dat zij ongewenst of crimineel gedrag gaan vertonen, en heeft sport een bepaalde opvoedkundige waarde? In deze studie hanteren we een brede definitie van sport: sport op verenigingen, georganiseerde sportactiviteiten in buurten en wijken en ongeorganiseerde sportbeoefening. Commercieel sportaanbod laten we buiten beschouwing, net als specifieke vormen van sport zoals bedrijfssport, omdat De Sportbank zich niet richt op commerciële sportactiviteiten.

De literatuurreview heeft een brede insteek. We kijken niet specifiek naar de activiteiten van De Sportbank, maar naar nationale en internationale wetenschappelijke studies. Die gaan over soortgelijke activiteiten als die van De Sportbank en over de algemene effecten van sportparticipatie. De Sportbank richt zich met haar activiteiten op het verbeteren van contacten en het vertrouwen tussen autochtone Nederlanders en Nederlanders met andere culturele achtergronden. Daarnaast streeft zij er met het concept '*De sportclub als buurthuis van de toekomst*' naar om bestaande sportverenigingen een sociale(re) functie in de buurt te laten spelen. De sportclub is een vanzelfsprekende ontmoetingsplek waar buurtbewoners van verschillende leeftijden elkaar ontmoeten en beter leren kennen. De zes partnerverenigingen van De Sportbank werken aan het bereiken van verschillende doelen, onder meer (sport)aanbod voor nieuwe Nederlanders, een zichtbare wijkfunctie, samenwerking met verschillende wijkorganisaties en de organisatie van jaarlijks terugkomende sportactiviteiten. De Sportbank ondersteunt en regisseert de activiteiten op deze maatschappelijk betrokken sportverenigingen.

1.1 Het maatschappelijk belang van sport

In de uitwerking van het Olympisch plan 2028, *Nederlandse sport naar Olympisch niveau*, noemt NOC*NSF zes maatschappelijke effecten van sport. Ten eerste moet sport bijdragen aan zowel de

fysieke als mentale gezondheid. Daarnaast kan sport een economische betekenis hebben. Mensen geven bijvoorbeeld geld uit voor lidmaatschappen van sportverenigingen en voor sportschoenen of andersoortig sportmateriaal. Een ander economisch effect van de sport is dat het in Nederland zorgt voor 118.000 fte.[1] De derde maatschappelijke betekenis die NOC*NSF aan de sport toekent, is dat het kan bijdragen aan de opvoeding en socialisatie van kinderen. De gedachte is dat kinderen via de sport leren samenwerken, leren omgaan met winst en verlies en dat ze bepaalde normen en waarden aanleren. Ten vierde kan sport ook bijdragen aan sociale samenhang in buurten en een positieve beeldvorming tussen verschillende (etnische) groepen in de Nederlandse samenleving. De twee laatste maatschappelijke betekenissen van sport die NOC*NSF aandraagt, zijn innovatie en duurzaamheid door de sport. Ten eerste is de gedachte dat vooral de topsport nieuwe technologische ontwikkelingen stimuleert, ten tweede dat het uitmaakt hoe in de sport wordt omgegaan met het milieu en de schaarse openbare ruimte. Deze twee mogelijke spin-off effecten van de sport vallen buiten de focus van dit onderzoek. Met deze literatuurreview beantwoorden we de volgende onderzoeksvraag:

Wat is de maatschappelijke waarde van (on)georganiseerde sportbeoefening op sportverenigingen en in buurten en wijken?

1.2 De literatuurreview

Een literatuurreview is een onderzoek dat verschillende nationale en internationale onderzoeken over een bepaald thema in kaart brengt. In dit geval beschrijven we dus onderzoeken naar het belang van sport in lokale contexten. Wij hebben gezocht naar literatuur over de eerste vier maatschappelijke betekenissen van sport zoals beschreven in hoofdstuk 1. Afzonderlijk van elkaar hebben we gezocht naar studies over de relatie tussen sport en sociale cohesie, sport en opvoeding, sport en gezondheid, sport en economisch rendement, ofwel de maatschappelijke kosten en baten van de sport. Tijdens de literatuursearch bleek er een duidelijk onderscheid te zijn tussen twee aspecten van sport en opvoeding, en wel sport en gedragsverandering, en sport en schoolprestaties. Daarom is de uiteindelijke literatuurreview verdeeld in vijf onderwerpen. Die onderwerpen zijn:

- Sport en sociale cohesie
- Sport en gedragsverandering
- Sport en schoolprestaties
- Sport en gezondheid
- Economisch rendement van sport

Het laatste onderwerp bespreken we in de vorm van een concluderend hoofdstuk. In dat hoofdstuk bespreken we in hoeverre het mogelijk is om de maatschappelijke effecten van sport op het gebied van sociale cohesie, gedragsverandering, schoolprestaties en gezondheid te valoriseren.

---

1 In dit onderzoek gaan we niet in op de werkgelegenheid door sport en geldstromen in de sport door bijvoorbeeld de aanschaf van sportmateriaal of betaling van contributies.

1.3 *Literatuurverzameling*

Deze paragraaf beschrijft hoe de literatuurverkenning is uitgevoerd. Een eerste stap was het zoeken naar publicaties in verschillende literatuurdatabases. Daarnaast zijn zes deskundigen geïnterviewd om informatie te krijgen over de actuele stand van zaken en om input te krijgen over de nieuwste internationale en nationale wetenschappelijke publicaties. Vervolgens is de sneeuwbalmethode toegepast.[2] Interessante en ons nog onbekende referenties uit de geselecteerde literatuur zijn nagetrokken. Het vervolg van deze paragraaf bespreekt achtereenvolgens welke zoektermen we hebben gebruik voor de literatuurverkenning op internet, welke deskundigen we hebben geïnterviewd en welke literatuur zij aandroegen.

De literatuursearch is uitgevoerd door een medewerker van de afdeling Informatie en Communicatie van het Verwey-Jonker Instituut. Het instituut beschikt over verschillende literatuurdatabases en heeft ruime ervaring met het zoeken naar literatuur over specifieke onderwerpen. Onderstaande tabel laat zien met welke zoektermen in de verschillende databases is gezocht naar literatuur.

Database	**Zoektermen**
Picarta	Sport (en synoniemen) + meerwaarde (en synoniemen); Social meaning of sport; Sport + opvoeding; Sport + socialisatie; Sport + socialization; Sport + integratie; Sport + sociale cohesie; Sport + social cohesion; Sport + gezondheid; sport + werkgelegenheid
GLIN (Grijze Literatuur in Nederland)	Sport + maatschappelijk belang; sport + wijken; Sport + leefbaarheid; Neighbourhood effects of sport; Sport + sociaal kapitaal; Sport + social capital
Sociological Abstracts	Sport + social meaning; Sport + integration; Sport + social cohesion
Overige websites http://www.toolkitsportdevelopment.org www.nisb.nl www.mulierinstituut.nl (bibliotheek) www.tno.nl	Gezocht op alle bovenstaande trefwoorden

Om een beeld te krijgen van de meest recente relevante literatuur zijn zoals gezegd zes deskundigen geïnterviewd. Deze zijn: Koen Breedveld, Jeroen Vermeulen, Willem van Mechelen, Chris Visscher, Annelies Knoppers en Pieter Verhoogt. Hieronder beschrijven we beknopt waarom deze deskundigen zijn geïnterviewd en op welke literatuur zij ons hebben gewezen.

Koen Breedveld is directeur van het Mulier Instituut en heeft veel ervaring met onderzoek naar sportparticipatie van (kwetsbare) Nederlanders en de functie van sport in de buurt. Hij heeft ons gewezen op enkele nationale en internationale studies over deze onderwerpen. Jeroen Vermeulen is Universitair Hoofddocent bij de USBO en is betrokken bij onderzoeken naar de Richard Krajicek

2 In deze methode begint de zoekactie bij een sleuteldocument, bijvoorbeeld een proefschrift of belangrijk artikel. Het document bevat citaten of verwijzingen naar andere bronnen over hetzelfde onderwerp. Deze leiden naar andere documenten, die op hun beurt weer literatuurverwijzingen hebben opgenomen, enzovoorts.

Playgrounds. Via Vermeulen hebben we kennisgemaakt met nieuwe internationale wetenschappelijke publicaties, zoals het werk van Ramon Spaaij. Chris Visscher is hoogleraar Jeugdsport aan de Rijksuniversiteit Groningen. Het gesprek met hem bood ons nieuwe inzichten in de relatie tussen sport en leerprestaties en kennis van literatuur over dit onderwerp. Ook Annelies Knoppers, hoogleraar sport en opvoeding, gaf tijdens het interview literatuurtips over de mogelijkheden die sport biedt voor het aanleren van positief gedrag en andere vaardigheden. Willem Van Mechelen, hoogleraar Sociale geneeskunde, doet onderzoek naar de relatie tussen beweeggedrag en gezondheid. Hij heeft ons gewezen op recente studies naar de invloed van de fysieke inrichting van de openbare ruimte op het beweeggedrag van mensen en enkele Nederlandse projecten op dit gebied. Pieter Verhoogt tot slot is directeur van het bureau Sport2Be. Hij heeft meerdere maatschappelijke kosten-batenanalyses uitgevoerd van sportprogramma's. Met hem hebben we doorgepraat over de mogelijke inverdieneffecten van sport. Wat leveren lokale sportprojecten de maatschappij op en wat is de relevantie van dergelijke studies?

1.4 Leeswijzer

Dit rapport beschrijft op een beknopte wijze de uitkomsten uit wetenschappelijke literatuur[3] over de mogelijke maatschappelijke effecten van sport. Het rapport is opgedeeld in zes hoofdstukken. De volgende vier hoofdstukken behandelen resultaten van de literatuurreview. In hoofdstuk 2 bespreken we de gezondheidswaarde van sport. In hoofdstuk 3 gaan we in op de relatie tussen sport en schoolprestaties. In hoofdstuk 4 doen we hetzelfde voor de relatie tussen sportdeelname en ongewenst gedrag. Het vijfde hoofdstuk behandelt de vraag op welke manier sport bijdraagt aan sociaal kapitaal en sociale samenhang. Het zesde en concluderende hoofdstuk gaat in op het maatschappelijke en economische rendement van sport. Wat betekenen investeringen in lokale sportprojecten nu voor de maatschappij, en zijn er bepaalde inverdieneffecten van deze investeringen? Kort gezegd bespreken we wat sport de samenleving oplevert, in de vorm van maatschappelijke effecten en economische baten. Tegelijkertijd verdiepen we ons in de vraag of en hoe het meten van het maatschappelijke rendement van sport is uit te drukken in economische baten. Ook komt aan bod hoe je hier als gemeente of sportorganisatie mee kunt omgaan. De hoofdstukken 2 tot en met 5 zijn opgebouwd rondom de interviews met de experts. Hun antwoorden dienen als een kapstok voor het weergeven van de resultaten uit de literatuurreview. Het afsluitende hoofdstuk is geschreven op basis van het interview met sporteconoom Pieter Verhoogt en op grond van bestaande maatschappelijke kosten-batenanalyses.

3 Fundamenteel wetenschappelijke studies en toegepast wetenschappelijke onderzoek.

Verwey-
Jonker
Instituut

2 *Sport en gezondheid*

Dit hoofdstuk beschrijft de relatie tussen sport en gezondheid. We gaan eerst in op een interview dat we hebben afgenomen met Willem van Mechelen, hoogleraar Sociale geneeskunde bij het VU medisch centrum. Vervolgens gaan we in op trends op het gebied van sporten, bewegen en gezondheid, en worden onderzoeken aangehaald over het stimuleren van de sportdeelname van ongezonde mensen. Daarbij staan we ook stil bij de mogelijkheden die interventies in de fysieke inrichting van de omgeving bieden om mensen te motiveren te bewegen.

2.1 Bewegen is belangrijk, maar dat hoeft niet per se sport te zijn

Nederlanders gaan steeds minder bewegen en worden steeds dikker. Van Mechelen zegt in het interview dat wij met hem hielden dat 'de Nederlander gemiddeld 600 gram per jaar dikker wordt'. Omgerekend is dat ongeveer 1,5 gram per dag. Dat is niet veel, maar het betekent wel dat veel mensen te veel energie binnenkrijgen in verhouding tot hoeveel ze verbruiken. Het overschot aan energie-inname wordt volgens Van Mechelen niet veroorzaakt doordat mensen minder sporten dan vroeger, maar vooral doordat mensen in hun dagelijkse bezigheden minder zijn gaan bewegen. Uit de Rapportage sport 2008 blijkt dat steeds meer Nederlanders sporten (Kamphuis & Van den Dool, 2008), en ook het aantal Nederlanders dat voldoet aan de beweegnorm toeneemt[4] (Ooijendijk, Jongert, Stubbe, & Kloet, 2008). Dat lijkt tegenstrijdig, maar het zijn volgens Van Mechelen vooral technologische ontwikkelingen als liften, op afstand bedienbare apparaten en internet die ervoor zorgen dat grote groepen Nederlanders minder bewegen. Beweging in het dagelijks leven dus. De toename in gewicht is niet evenredig verdeeld over de bevolking. Mensen met een hoge sociaaleconomische status worden nauwelijks zwaarder. Het zijn vooral de Nederlandse burgers met een lage sociaaleconomische status die steeds minder gaan bewegen.

Van Mechelen benadrukt dat sportdeelname en een gezonde bevolking een belangrijke economische meerwaarde hebben. Mensen die voldoen aan de combinorm hebben minder gezondheidszorg nodig, en kosten de samenleving daardoor minder geld dan mensen die onvoldoende bewegen. Zij en

4 Nederland kent drie beweegnormen. De fitnorm vereist van volwassenen dat zij ten minste drie keer per week minimaal twintig minuten zwaar intensieve lichamelijke activiteit (activiteit waarbij je buiten adem raakt). De NNGB houdt voor volwassenen in dat zij minimaal vijf dagen per week dertig minuten matig intensief lichamelijk actief zijn. Wandelen, fietsen, tuinieren en huishouden zijn voorbeelden van matig intensieve lichamelijke activiteiten.

volgens Van Mechelen meer gezonde levensjaren waarin zij de maatschappij geld opleveren, en minder ongezonde levensjaren waarin zij de samenleving geld kosten.

Van Mechelen ziet bij het stimuleren van bewegen en een gezonde leefstijl onder de Nederlandse bevolking niet direct een belangrijke rol weggelegd voor sportverenigingen. Deze trekken volgens hem vrijwel alleen mensen aan die al sporten en het leuk vinden om te bewegen. De mensen die beweging het meest nodig hebben, bijvoorbeeld mensen met obesitas, zijn volgens Van Mechelen moeilijk te motiveren om te gaan sporten. Kinderen en jongeren zijn eenvoudiger te motiveren mee te doen aan sportactiviteiten dan volwassenen, maar veel van hen stoppen na hun jeugd met verenigingssport. Als het gaat om het beïnvloeden van de volksgezondheid zullen aanpakken gericht op het stimuleren van dagelijkse beweging volgens Van Mechelen daarom meer effect hebben dan sportstimuleringsprogramma´s. Hij geeft aan dat overheden burgers kunnen stimuleren te bewegen door de fysieke omgeving aan te passen. 'Je kunt in de openbare ruimte, bijvoorbeeld bij winkelcentra, de parkeerdruk verhogen. En als er minder parkeermogelijkheden zijn, gebruiken meer mensen de fiets.' Beweging is ook te stimuleren door liften uit kantoorgebouwen te verwijderen, zodat werknemers en bezoekers de trap moeten nemen. Dergelijke ingrepen zijn volgens Van Mechelen echter impopulair en zullen daarom door beleidsmakers niet snel worden gedaan.

2.2 Relatie tussen bewegen/sporten en gezondheid

Sporten en bewegen heeft een positief effect op gezondheid. Dat is evident.

- Voldoende bewegen hangt positief samen met gezondheidsgerelateerde kwaliteit van leven. Het verlaagt de kans op kanker. En onvoldoende lichaamsbeweging vergroot de kans op een vroegtijdige dood (Hildebrand, Chorus, & Stubbe, 2010).
- Sporters hebben een lagere Body Mass Index (BMI-waarde) en voelen zich gezonder dan niet-sporters. Daarnaast hebben zij minder last van acute en chronische gezondheidsaandoeningen dan niet-sporters. Hetzelfde geldt voor normactieven (mensen die voldoende bewegen) ten opzichte van inactieven (mensen die onvoldoende bewegen) (Tiessen-Raaphorst, Kessens, De Bakker, & Wendel-Vos, 2005).
- Volgens de website van het U.S. Department of Health & Human Services is er sterk bewijs dat voldoende fysieke activiteit verschillende gezondheidsrisico's verlaagt. Het gaat dan om zaken als de kans op hart –en vaatziekten, een vroege dood, een beroerte, diabetes type 2 en een hoge bloeddruk. Daarnaast gaat fysieke activiteit overgewicht en depressies tegen, en zorgt het voor een betere conditie en meer spierkracht. Dit benoemt het Amerikaanse ministerie voor gezondheid in een handleiding gezond bewegen voor volwassenen. Daarin geven zij ook een maatstaf voor hoe vaak mensen welk type fysieke activiteiten moeten ondernemen om gezond te blijven.[5]
- In 2009 voldeed 69 procent van de Nederlandse bevolking aan de combinorm. Volgens onderzoekers van TNO is het een moeilijke opgave het aandeel Nederlandse burgers dat voldoet aan de beweegnorm te vergroten. Om dat te bereiken zullen vooral moeilijk bereikbare groepen als mensen met overgewicht, of mensen met chronische geestelijke of mentale aandoeningen meer moeten gaan bewegen. Andere groepen die achterblijven in hun beweeggedrag zijn ouderen

5 Physical Activity Guidelines for Americans. Be active your way: A fact sheet for adults. www.hhs.gov

(75+), werklozen, niet-sporters en mensen met een niet-Nederlandse herkomst (Hildebrand et al., 2010).[6]

2.3 *Fysieke inrichting en beweging*

- Van Mechelen noemde in het interview met hem al dat de inrichting van de openbare ruimte mensen kan stimuleren te bewegen. Deze paragraaf beschrijft enkele resultaten van studies over de invloed die de inrichting van de openbare ruimte kan hebben op het beweeggedrag van burgers. Uit verschillende studies blijkt dat bewoners van buurten met een hoge bevolkingsdichtheid en een afwisselende inrichting zich vaker lopend verplaatsen dan bewoners van buurten met een lage bevolkingsdichtheid. Vooral in wijken die vrijwel alleen een woonfunctie hebben wordt weinig bewogen (Sallis, Lawrence, Saelens, & Kraft, 2004).
- Groenvoorzieningen in wijken blijken van belang te zijn voor de gezondheid van de bewoners, en lijken bovendien een positief effect te hebben op de sociale samenhang in de buurt. Wie in een groene wijk woont, voelt zich beter en bezoekt minder vaak de huisarts. Dit wordt natuurlijk niet direct veroorzaakt door een grote hoeveelheid groen, maar een groene omgeving vermindert stress, nodigt uit tot bewegen en stimuleert ontmoetingen tussen buurtbewoners (Wetten, 2010).
- Multifunctionele plekken waar de oudere (probleem)jeugd uit de buurt wordt betrokken bij de organisatie van (sport)activiteiten en waar verschillende ‘zones’ zijn voor jeugdigen van verschillende leeftijdscategorieën, blijken het aantrekkelijkst te zijn (Engbers, Vries, & Pierik, 2010).
- Kinderen bevinden zich de helft van de tijd dat zij buiten zijn in informele speelruimtes zoals stoepen, straten en pleintjes. Een manier om die beweegvriendelijk te maken is door tussen en evenwijdig aan straat en trottoir parkeerplekken aan te leggen (Vries, 2009). Dat creëert een veilige barrière voor spelende kinderen op de stoep of op een pleintje.

2.4 *Conclusie*

Sporten en bewegen hebben ontegenzeggelijk een positief effect op de gezondheid van mensen. Mensen die voldoen aan de beweegnorm hebben minder kans op overgewicht, hart- en vaatzieken en een vroegtijdige dood dan mensen die onvoldoende bewegen. En een bevolking die voldoet aan de beweegnorm scheelt de samenleving veel kosten voor gezondheidszorg.
Er zijn verschillende manieren om ervoor te zorgen dat mensen die niet voldoen aan de beweegnorm meer gaan bewegen. Sportverenigingen lijken daarbij echter een minder belangrijke rol te hebben dan vaak wordt verwacht. Mensen met een sedentaire leefstijl – mensen die veel tijd zittend doorbrengen – zijn moeilijk te motiveren om te gaan sporten. Het gaat dan ook vooral om het stimuleren van meer beweging in het dagelijks leven. Met de fiets in plaats van met de auto, of met de trap in plaats van met de lift. Verschillende internationale onderzoeken laten zien dat multifunc-

6 Als het gaat om het beperken van kosten voor de gezondheidszorg is juist deze groep interessant. Mensen met een chronische aandoening hebben namelijk veel zorg nodig en als dat voorkomen kan worden door meer beweging, levert dat de samenleving veel geld op.

tioneel ingerichte woonwijken mensen stimuleren om meer te lopen of te fietsen. Op dezelfde manier vergroten multifunctionele sport- en speelplekken in wijken de kans dat kinderen en jongeren bewegen. Tegelijkertijd ligt er natuurlijk nog steeds een belangrijke taak bij de sport. Sportstimulering van groepen, en dan vooral kwetsbare groepen als jeugdigen met opvoedproblemen die nog te weinig sporten, blijft van belang. Ten eerste vanwege de gezondheid, maar ook vanwege de mogelijke maatschappelijke effecten van sport die worden beschreven in de volgende hoofdstukken van dit rapport.

Verwey-
Jonker
Instituut

3 *Sport en schoolprestaties*

Dit hoofdstuk beschrijft de relatie tussen fysieke activiteit en schoolprestaties. Deze relatie is vooral in de Verenigde Staten uitgebreid onderzocht en ook Nederlandse wetenschappers besteden steeds meer aandacht aan dit onderwerp. Hieronder beschrijven we uitkomsten uit wetenschappelijke studies en informatie uit interviews met Annelies Knoppers, hoogleraar Sport en opvoeding aan de USBO, en Chris Visscher, hoogleraar Jeugdsport aan de Rijksuniversiteit Groningen.

3.1 Verschillende visies op relatie sportdeelname en schoolprestaties

Volgens Chris Visscher tonen de meeste studies naar de relatie tussen sportdeelname en schoolprestaties aan dat goede sportieve vaardigheden samengaan met goede cognitieve vaardigheden.[7] In een van zijn eigen onderzoeken volgt hij ongeveer tweeduizend jeugdigen op de zogenoemde LOOT-Scholen. Dat zijn scholen waar rekening wordt gehouden met het topsportprogramma van de leerlingen. Driekwart van deze leerlingen volgt havo/vwo onderwijs, terwijl dat landelijk 45 procent is. Uit een van zijn andere studies, een onderzoek bij kinderen met leerproblemen, blijkt dat goede motorische vaardigheden samengaan met goede rekenvaardigheden en met lidmaatschap van een sportvereniging. Op basis daarvan zou je kunnen stellen dat lidmaatschap van een sportvereniging een positieve invloed heeft op motorische vaardigheden en dat motorische vaardigheden een positieve invloed hebben op leerprestaties. Hij merkt daarbij wel op dat het lastig is de vraag te beantwoorden wat oorzaak is en wat gevolg. Annelies Knoppers is nog wat voorzichtiger in het doen van uitspraken over effecten van sportparticipatie op schoolprestaties van jeugdigen. In de Verenigde Staten vinden onderzoekers dat jeugdigen die sporten beter presteren op school dan niet-sporters. Dat komt volgens Knoppers echter mede doordat daar bijna alle georganiseerde sport plaatsvindt op scholen. Ook speelt mee dat scholieren of studenten die goed presteren mogen meedoen met een sportteam dat uitkomt voor de school of universiteit. Het gevolg daarvan kan zijn dat studenten gemotiveerd zijn goed te presteren op school, omdat ze dan mee mogen sporten. De verschillende sportcontexten in de Verenigde Staten en Nederland zijn belangrijk om in het achterhoofd te houden bij de interpretatie van wetenschappelijke literatuur.

7 Schooltype (bijvoorbeeld vmbo/havo/vwo) of scores op de Cito-toets.

3.2 Sport en schoolprestaties: een indirecte relatie

Het veronderstelde verband tussen sportdeelname en goede prestaties op school wordt dikwijls gezien als een *indirect* effect. Dat betekent dat jeugdigen door te sporten iets ontwikkelen, bijvoorbeeld bepaalde vaardigheden, die weer betere schoolprestaties tot gevolg hebben. Deze paragraaf beschrijft enkele van die theorieën.

- Miller et al. (2005) beschrijven vier uitgangspunten voor de relatie tussen sportdeelname en onderwijsprestaties.
    1. De eerste is de negatieve 'zero sum' benadering. Deze theorie luidt dat iemand die tijd en energie steekt in sport, diezelfde energie niet meer kan aanboren voor school. Volgens deze gedachte heeft een grotere sportdeelname daarom een negatief effect op prestaties op school. Uit Frans en Australisch onderzoek blijkt echter dat deze zero sum benadering niet opgaat. Meer fysieke activiteit op school – en dus minder tijd voor andere vakken – heeft geen nadelige invloed op schoolresultaten (Hervet, 1951; Dwyer, 1983 in Bailey et al., 2009).
    2. Het tweede uitgangspunt is dat participatie in (school)sport een positief effect heeft op schoolprestaties. Dat zou te maken moeten hebben met een derde factor, een indirect verband dus. Sport zou bijvoorbeeld bijdragen aan het ontwikkelen van discipline of doelmatig werken. Deze vaardigheden, die Chris Visscher definieert als zelfreguleringvaardigheden, kunnen jeugdigen ook gebruiken voor het behalen van goede resultaten op school. Visscher zegt in het interview dat wij met hem hielden dat de sport een goede omgeving is om te leren efficiënt en doelgericht te werken. Tijdens het sporten streven mensen immers altijd bepaalde doelen na, zoals winnen of verbetering. Vooral waar het gaat om jezelf verbeteren biedt de sport met haar vele feedbackmomenten volgens Visscher veel mogelijkheden voor het ontwikkelen van goede zelfreguleringvaardigheden.
    3. Een tweede manier, en dat is ook een indirecte manier, waarop sport een positief effect kan hebben op schoolprestaties is wat in de wetenschap de *cardiovasculaire fitheid hypothese* wordt genoemd. Deze hypothese luidt dat een goede conditie en fitheid een positief effect hebben op het cognitief vermogen. Mensen worden fitter door te sporten en dat zou daarom betekenen dat mensen door te sporten ook hun cognitieve vaardigheden ontwikkelen. In volgende paragrafen van dit hoofdstuk gaan we dieper in op deze indirecte verbanden tussen sportdeelname en schoolprestaties.
    4. De vierde benadering van de relatie sport en schoolprestaties luidt dat er geen duidelijke bewezen samenhang is tussen sportparticipatie en schoolprestaties, maar dat in ieder geval wel duidelijk is dat sporten *geen negatief effect* heeft op schoolprestaties (Miller, Melnick, Barnes, Farrell, & Sabo, 2005).
- Fred Coalter (2007) benoemt in zijn boek over de sociale functie van sport de volgende drie mogelijke indirecte verbanden.
    1. Fysiologische factoren, zoals een verbetering van de motorische vaardigheden door sport zorgen op hun beurt weer voor betere prestaties op school.
    2. Biochemische factoren als conditie en fitheid gaan samen met goede cognitieve vaardigheden. Dit is de eerder beschreven cardiovasculaire fitheid hypothese.

Door te sporten verbeteren sociaalpsychologische kenmerken zoals zelfwaardering en vaardigheden op het gebied van zelfregulatie. Dergelijke vaardigheden zijn nodig voor het bereiken van goede resultaten op school.

Het vervolg van dit hoofdstuk beschrijft het mogelijk indirecte verband tussen sportdeelname en cognitieve vaardigheden/schoolprestaties, zoals Coalter heeft omschreven in zijn wetenschappelijke studies. Fysiologische en biomedische verklaringen worden gezamenlijk beschreven, omdat deze elkaar soms overlappen. Meerdere onderzoeken tonen aan dat bij het verbeteren van schoolprestaties de sportieve context van groot belang is (Coalter, 2007). Daarom besteden we in dit hoofdstuk ook aandacht aan welke factoren van de sportcontext volgens wetenschappers zijn te beïnvloeden.

Fysiologische en biomedische verklaringen voor de relatie schoolprestaties en sporten en bewegen

- Uit een interessant wetenschappelijk onderzoek op zes scholen in Aberdeen naar de relatie tussen fysieke activiteit tijdens de schooldag en cognitieve prestaties op school, blijkt dat leerlingen die deelnemen aan sportieve activiteiten op school betere cognitieve vaardigheden hebben dan leerlingen die hier niet aan deelnemen. In dit onderzoek worden cognitieve vaardigheden gemeten via geheugentests, ordening van geluidsfragmenten naar duur en goed of fout stellingen. De onderzoekers pleiten in hun conclusie voor het instellen van fysieke activiteit (sport) in het curriculum van de basisschool (Hill et al., 2010).
- Een vergelijking van studies naar vijf Nederlandse sportinterventies toont aan dat sportparticipatie, zij het beperkt, bijdraagt aan het verbeteren van schoolprestaties. De auteurs (Jacobs & Diekstra, 2009) benadrukken dat dit verband en de causaliteit nog niet met zekerheid is vast te stellen. Het ontbreekt volgens hen vooralsnog aan overtuigend wetenschappelijke onderzoek.
- Onderzoek bij 1317 kinderen van 5 en 6 jaar oud uit Maastricht laat zien dat goede motorische vaardigheden samengaan met een drietal specifieke cognitieve vaardigheden: het natekenen van figuren, het begrijpen van vragen en herinneren in welke volgorde bepaalde woorden zijn gezegd. Vijf andere cognitieve vaardigheden gaan bij deze groep kinderen niet samen met goede motorische vaardigheden (Wassenburg et al., 2005). De onderzoekers verklaren het verschil als volgt. Het begrijpen van vragen en het herkennen van de volgorde van woorden zijn specifieke reguleringvaardigheden. De andere geteste cognitieve vaardigheden waren dat niet. Het trainen van motorische vaardigheden lijkt daarom belangrijk te zijn voor het ontwikkelen van reguleringvaardigheden (Wassenburg et al., 2005). En, zoals beschreven aan de hand van het interview met Chris Visscher, zijn reguleringvaardigheden zoals plannen en probleemoplossend vermogen nodig bij het bereiken van goede resultaten op school.
- Goede motorische vaardigheden bij kinderen met problemen op school gaan samen met goede reguleringvaardigheden bij deze groep (Hartman, Houwen, scherder, & Visscher, 2010). Op basis van dat resultaat concluderen de onderzoekers dat het belangrijk is om voor deze groep sport- en beweeginterventies in te zetten die gericht zijn op het verbeteren van motorische vaardigheden en/of gericht zijn op het verbeteren van reguleringvaardigheden zoals plannen, doelgericht werken en problemen oplossen. Sport- en spelsituaties zijn goed voor het ontwikkelen van

reguleringvaardigheden en motorische vaardigheden (Houwen, Visscher, Hartman, & Lemmink, 2007).

- Op basis van een meta-analyse (een analyse van verschillende studies naar hetzelfde onderwerp) waarin 51 studies naar de samenhang tussen cardiovasculaire fitheid en cognitieve vaardigheden worden getoetst, concluderen Etnier et al. (2006) dat fitte mensen geen betere cognitieve vaardigheden hebben dan niet fitte mensen. De meeste van deze studies zijn uitgevoerd bij oudere volwassenen. Daarom blijft het de vraag wat de relatie is tussen fitheid en cognitieve vaardigheden bij kinderen, jongeren en jongvolwassenen (Etnier, Nowell, Landers, & Sibley, 2006).

Sociaal psychologische verklaringen voor de relatie schoolprestaties en sporten en bewegen

- Uit een onderzoek naar hoe kinderen zelf denken over wat en hoe zij leren door te sporten en bewegen tijdens de gymles op school, blijkt dat de groep waarin zij sporten erg belangrijk is. Hoe zij de sport beleven en of zij nieuwe dingen leren is onder andere afhankelijk van de motivatie van de andere deelnemende kinderen. Ongemotiveerde medesporters worden gezien als een obstakel in het leerproces. Ook reacties van klasgenoten en docenten zijn belangrijk. Positieve reacties motiveren kinderen om te sporten en bepaalde sportieve vaardigheden, waarvan de kans groot is dat ze ook gebruikt kunnen worden buiten de sport, aan te leren (Koekoek, Knoppers, & Stegeman, 2009).
- In een meta-analyse bestuderen Ekeland, Heian & Hagen (2005) 25 studies over de invloed van specifieke beweeginterventies op het zelfvertrouwen van kinderen en jongeren tussen de 3 en 20 jaar oud. De onderzoekers concluderen dat sportbeoefening op de korte termijn kan bijdragen aan het vergroten van het zelfvertrouwen. In enkele studies vinden zij een positief effect van deelname aan sportieve projecten op zelfvertrouwen en in enkele geen effect. Er is dus in ieder geval geen negatief effect (Ekeland, Heian, & Hagen, 2005).

3.3 Verbeteren van schoolprestatie en de sportcontext

Deze paragraaf gaat in op (beïnvloedbare) factoren van de sportieve context. Daarnaast bespreken we verschillen tussen jongens en meisjes en verschillen tussen typen sport.

- In een rapport uitgebracht door Team-Up for Youth worden enkele aanbevelingen gedaan over hoe je de context waarin een sportactiviteit plaatsvindt kunt beïnvloeden.
  - Ten eerste is het van belang dat kinderen en jongeren kunnen sporten in een prettig pedagogisch klimaat.
  - Ten tweede benadrukt de auteur de rol van goede sportleiders, ouders en faciliteiten. Vooral gekwalificeerde sportleiders die niet enkel focussen op sportieve prestaties, maar ook aandacht besteden aan een positieve pedagogische omgeving, kunnen veel invloed hebben. Koppeling van de sportactiviteiten aan school en leren is namelijk ook een belangrijke factor voor het slagen van sportieve interventies.
  - Een laatste aanbeveling uit het rapport is dat kinderen en jongeren zelf mee moeten kunnen denken over de inhoud van de activiteit (Rosewater, 2009).

- Uit een literatuurstudie van het Mulier Instituut blijkt dat de verwachte positieve gevolgen van sport op het gebied van schoolprestaties zich zeker niet per definitie voordoen. Uit de studie komt naar voren dat contexten die positieve ervaringen benadrukken, het karakter van deze fysieke activiteiten in hoge mate positief beïnvloeden. Kenmerken van deze sportcontexten zijn plezier, gevarieerdheid en betrokkenheid van alle deelnemers, begeleiding door goed opgeleide leraren en trainers/coaches/sportleiders, evenals ondersteunende en geïnformeerde ouders. Daardoor neemt de kans toe dat de mogelijke positieve effecten van sportdeelname worden gerealiseerd (Stegeman, 2007).
- Het Sport Steward Programma in Rotterdam is een platform waar jongeren in een achterstandssituatie mogelijkheden krijgen kennis en ervaring op te doen als steward bij sportwedstrijden. Zij sporten er zelf ook en worden individueel begeleid op weg naar school of werk, bijvoorbeeld door hulp bij sollicitaties. Uit onderzoek naar het programma blijkt dat dit specifieke project positieve resultaten boekt. Het biedt vastigheid aan de meeste deelnemende jongeren. Voor iets meer dan de helft van de deelnemers biedt het een vaste baan. Ondanks dat het niet voor iedereen direct effect heeft, lijkt het erop dat het in ieder geval (deels) barrières wegneemt bij het vergaren en gebruiken van verschillende vormen van kapitaal. De deelnemers krijgen voornamelijk meer kennis en vaardigheden en een hoger ambitieniveau (Spaaij, 2009b). De onderzoeker noemt dit subjectieve mobiliteit. Het vinden van een baan betekent volgens de onderzoeker objectieve mobiliteit. Op dat gebied worden minder duidelijke resultaten gevonden. Buiten het feit dat het programma participerende jongeren kansen biedt, houdt het hen volgens Spaaij ook van de straat. En dat heeft meer veiligheid op straat tot gevolg. Het programma is daarmee naast een middel voor sociale mobiliteit, ook een middel voor regulatie en controle. Dat het een sportproject is, is voor veel jongeren een extra stimulans om deel te nemen.

Verschillende soorten sportidentiteiten

- Uit een longitudinaal onderzoek in New York (n=600) blijkt dat meisjes die sporten hogere cijfers halen op school dan meisjes die niet sporten. Jongens die sporten halen daarentegen lagere cijfers dan jongens die niet sporten. Dat is een tegenstrijdige uitkomst, net als het onderzoeksresultaat dat meisjes die sporten meer probleemgedrag op school - frequentie van bijvoorbeeld spijbelen of uit de klas gestuurd worden - vertonen dan meisjes die niet sporten. Jongens die sporten vertonen daarentegen minder probleemgedrag op school dan jongens die niet sporten (Miller et al., 2005).
- Uit het zelfde onderzoek komt naar voren dat verschillen in sportidentiteiten anders samenhangen met schoolprestaties. Twee typen sportidentiteiten worden met elkaar vergeleken: jongeren die zichzelf zien als een ‘jock’ (een mannelijk stereotype *college sporter* in de Verenigde Staten), en mensen die veel sporten maar zichzelf niet zien als een ‘jock’. De onderzoekers vinden geen verband tussen sportparticipatie en schoolprestaties, maar tonen wel aan dat jongeren die zichzelf zien als een ‘jock’ minder goed presteren op school dan jongeren die zich geen ‘jock identiteit’ aanmeten. De reden daarvoor is dat dit type jongeren veel drinkt en ander probleemgedrag vertoont, de losbandige Amerikaanse sporter dus (Miller et al., 2005). De belangrijkste conclusie die uit dit onderzoek kan worden getrokken is dat niet ieder type sport of iedere vorm van sportdeelname per definitie een positief effect heeft op schoolprestaties.

- Deelname aan teamsporten anders dan basketbal of American football heeft voor scholieren een positief effect op cijfers die zij halen bij wiskunde en natuurwetenschappen. Deze verbanden zijn sterker voor vrouwen dan voor mannen. Deelname aan individuele sport en deelname aan basketbal of American football gaan niet samen met betere schoolprestaties dan niet sporten (Eitle, 2005). De resultaten die Eitle vindt blijven bestaan na controle voor etniciteit en SES. Belangrijkste conclusie uit dit onderzoek is dat het type sport verschil als het gaat om schoolprestaties.

3.4 Conclusie

Het begin van dit hoofdstuk beschreef vier theorieën over de relatie tussen sportdeelname en schoolprestaties. Op basis van relevante wetenschappelijke literatuur kan worden geconcludeerd dat de derde en vierde benadering het meest waarschijnlijk zijn. Er zijn nog niet veel harde wetenschappelijke bewijzen voor de conclusie dat sportdeelname een direct positief effect heeft op schoolprestaties. Tegelijkertijd is wel zeker dat sportdeelname in ieder geval de schoolprestaties niet verslechterd. Vaak wordt zelfs gevonden dat jeugdigen die sporten beter presteren op school dan jeugdigen die niet sporten, maar het is nog onduidelijk wat hierbij oorzaak is en wat gevolg.

De meeste studies gaan uit van een indirect verband, wat betekent dat vaker sporten een positief effect heeft op een bepaalde eigenschap of vaardigheid en dat die vervolgens weer een positief effect heeft op schoolprestaties. De studies die wij onderzochten wijzen in de richting van twee eigenschappen of vaardigheden. De eerste is motorische vaardigheden en de tweede is zelfreguleringvaardigheden. Bepaalde sportvormen kunnen bijdragen aan het verbeteren van motorische vaardigheden. En vooral op het gebied van het verbeteren van zelfreguleringvaardigheden lijken veel kansen te liggen in de sport. Door het aspect van winnen, verliezen en jezelf verbeteren, oefenen jeugdigen tijdens het sporten hun vaardigheden voor zelfreflectie en zelfregulering. Dat betekent overigens niet dat sportdeelname altijd zorgt voor verbetering van de motorische vaardigheden of zelfreguleringvaardigheden. Niet ieder type sport, iedere vorm van sportdeelname en iedere sportcontext heeft per definitie een positief effect.

Verwey-
Jonker
Instituut

4 Sport, gedragsverandering en opvoeding

Beleidsmakers verwachten veel van de opvoedkundige waarde van sport. Velen nemen aan dat kinderen, jongeren en volwassenen door de sport normen en waarden aanleren, leren samenwerken en leren omgaan met winst en verlies. Daarnaast zijn er studies die aantonen dat sportdeelname crimineel gedrag en ander probleemgedrag voorkomt. Dit hoofdstuk bespreekt eerst hoe twee Nederlandse wetenschappers, Annelies Knoppers en Jeroen Vermeulen, denken over de preventieve en opvoedkundige waarde van sport. Vervolgens worden samenvattingen gegeven van nationale en internationale literatuur over dit onderwerp.

4.1 Paradoxen in de jeugdsport

Als het gaat om sport en het bevorderen van positief gedrag van jeugdigen wordt in de wetenschappelijke wereld nogal eens gesproken over de paradoxen binnen de jeugdsport. Aan de ene kant kun je door sport problemen als jeugdcriminaliteit en antisociaal gedrag voorkomen. Aan de andere kant is er echter ook veel agressie in de sport (Gatz, Messner, & Ball-Rokeach, 2002). Dat zie je in de professionele sport in de media, maar ook binnen de amateursport (Tiessen-Raaphorst, Lucassen, Van den Dool, & Van Kalmthout, 2008). De context van de sportactiviteit heeft veel invloed op wat jeugdigen leren in de sport en op of de sport wel of niet kan bijdragen aan gedragsverandering van jeugdigen (Coalter, 2007). Annelies Knoppers en Jeroen Vermeulen benadrukken allebei het belang van goede sportleiding. Volgens Knoppers is het belangrijk dat sportleiders een bepaalde status hebben bij jeugdigen. Kinderen en jongeren luisteren volgens haar bijvoorbeeld eerder naar een ‘beroemde’ sporter[8] dan naar een jeugd- of sportwerker zonder status als topsporter.

Een beperking in het werken met ‘bekende sportfiguren’ is dat het hun kan ontbreken aan didactische en pedagogische vaardigheden. Een andere, praktisch goed uitvoerbare mogelijkheid, is volgens Knoppers daarom om oudere jongeren uit de wijk die bekend zijn bij de jeugdigen in te zetten als sportbuurtwerkers. Thuis Op Straat werkt op deze manier door ‘jongeren van de straat’ vrijwillig of tegen een vergoeding in te zetten bij het organiseren van pleinactiviteiten. Deze jongeren hebben aanzien omdat zij dezelfde achtergrond hebben als de jongere jeugd en uit die moeilijke situatie wel iets hebben bereikt in de maatschappij. Doordat de jongere jeugd tegen hen opkijkt, kunnen zij bepaalde normen en waarden overbrengen.

8 Dit kan bijvoorbeeld een speler zijn van de lokale betaalde voetbalvereniging.

Ook Jeroen Vermeulen benadrukt het belang van sportleiders die de taal spreken van de straat. Etnische achtergrond speelt volgens hem ook een belangrijke rol. Turkse of Marokkaanse jeugdigen nemen sneller iets aan van sportleiders met dezelfde culturele achtergrond als zijzelf, dan van sportleiders met een andere culturele achtergrond, zegt hij. Het komt volgens hem bijvoorbeeld wel eens voor dat autochtone sportleiders allochtone jongeren op een manier aanspreken die ze afschrikt. Sportleiders met dezelfde achtergrond weten soms beter hoe zij jongeren uit hun groep moeten aanspreken. Tijdens interviews met jongeren voor Vermeulen's onderzoek naar de Krajicek Playgrounds brachten zij dit zelf in. Vermeulen is minder te spreken over toezichthouders die kinderen en jongeren corrigeren. Hij weet uit onderzoek van het Mulier Instituut naar de Cruyff Courts dat jongeren soms problemen hebben met dergelijke strenge toezichthouders. Hij denkt dat zij het plezier dat jeugdigen beleven aan spelen en sporten wegnemen.

Het volgende deel van dit hoofdstuk bespreekt wetenschappelijke onderzoeken over het veronderstelde positieve verband tussen sportdeelname en het gedrag van jeugdigen. We beschrijven op een beknopte wijze hoe sport bij kan dragen aan een positieve opvoeding van jeugdigen, het voorkomen van gedragsproblemen en crimineel gedrag, en het verbeteren van het gedrag van jeugdigen.

4.2 Verklaringen voor sport als opvoedingsmilieu

- Schafer (1969) beschrijft dat sport op vier manieren een middel kan zijn bij het tegengaan van antisociaal gedrag en criminaliteit:
  - het voorkomt verveling;
  - het is voor deelnemers een alternatief sociaal milieu waarin zij zichzelf positieve normen en waarden aanleren;
  - het is een alternatieve manier om status te vergaren onder leeftijdsgenoten;
  - het zorgt – net als crimineel gedrag - voor een bepaalde spanning die jongeren nodig hebben en die volgens Schafer hoort bij het volwassen worden.
- Verschillende rapporten beschrijven dat sportdeelname bijdraagt aan het opbouwen van zelfvertrouwen. Het geeft het gevoel ergens bij te horen en is een alternatieve activiteit voor antisociaal en crimineel gedrag (Carmichael, 2009). Dat zijn factoren die een preventieve werking hebben op probleemgedrag (zie ook Schafer, 1969).
- Australische onderzoekers onderscheiden twee belangrijke factoren van sport en fysieke activiteit: het gaat verveling van jongeren tegen en het verkleint de niet begeleide ('unsupervised') vrije tijd van jongeren. Verder blijkt uit het onderzoek dat de inhoud van activiteiten voor jongeren met gedragsproblemen - bijvoorbeeld sport, cultuur of spel – vrij onbelangrijk is. Activiteiten onder begeleiding gaan in algemene zin al ongewenst gedrag tegen (Morris, Sallybanks, Wills, & Makkai, 2003).
- Door te sporten krijgen mensen meer gevoel van controle over externe factoren (Nichols, 1997). De onderzoekers constateren wel een verschil tussen teamsporten en individuele sporten. Individuele sporten zorgen voor meer gevoel van controle als het gaat om zaken in de persoonlijke sfeer, terwijl teamsporten meer gevoel van controle geven op de sociale relaties die mensen hebben, de inter-persoonlijke sfeer.

- Mensen die sporten hebben meer zelfvertrouwen dan mensen die niet sporten, zo blijkt uit een Amerikaans onderzoek. Als jongeren waardering krijgen van hun vrienden of vriendinnen ('peer acceptance') is deze samenhang nog sterker (Daniels & Leaper, 2006).
- Twee sportprojecten op scholen in Groot-Brittannië boeken positieve resultaten bij gedragsverbetering van leerlingen. Zij worden minder frequent uit de klas gestuurd en vertonen minder negatief gedrag dan voor hun deelname aan het project. Daarnaast zijn ze beter gaan opletten in de klas en is hun zelfvertrouwen toegenomen (R. A. Sandford, Duncombe, & Armour, 2008).[9] Op de lange termijn lijken de effecten te beklijven.

4.3 De sportcontext is bepalend

Veel studies verwijzen naar het feit dat sportactiviteiten aan meerdere voorwaarden moeten voldoen om daadwerkelijk een positief effect te hebben op het gedrag van jongeren (Coalter, 2007). Kortom, de sociale context waarin de sportactiviteit plaatsvindt is erg belangrijk. Het volgende deel van dit hoofdstuk gaat daar verder op in.

Sportleiders

- De competenties van de *sportleiders* blijken zeer belangrijk te zijn. Uit praktijkonderzoek naar de Positive Futures projecten in Engeland en Wales blijkt dat zij zowel vriendschapsrelaties moeten kunnen opbouwen met deelnemers, als eigenschappen van formeel leiderschap moeten hebben (Team-up for Youth, 2009). Factoren van vriendschapsrelaties zijn bijvoorbeeld het tonen van interesse in de deelnemers, bezorgdheid tonen om de toekomst van de deelnemers, warmte en humor, en wederzijds vertrouwen en respect tussen de sportleider en de deelnemende jongeren. Standvastigheid, betrouwbaarheid, grenzen bewaken, regels handhaven en haalbare doelen stellen voor de deelnemers zijn voorbeelden van formele leiderschapseigenschappen.
- Engels onderzoek laat zien dat begeleiding door mensen met eenzelfde achtergrond als de deelnemers een belangrijke succesfactor is (Nichols, 1997). Zij kunnen fungeren als rolmodel en begrijpen de lokale context en achtergrond van de jongeren. Voor hen is het eenvoudiger dan voor buitenstaanders om een vertrouwensband op te bouwen met deelnemende jongeren (Laureus, 2009).
- Sportleiders moeten volgens Bredemeier (2001) in hun begeleiding drie aspecten benadrukken. De eerste is aandacht voor de inspanning en het behalen van een taak. De tweede is de nadruk op het team en de samenwerking. En tot slot lijkt een belangrijke succesfactor dat de jongeren inzien dat fouten die tijdens het sporten worden gemaakt deel uitmaken van een groeiproces (Bredemeier, 2006).

---

9 Het onderzoek betreft een vergelijking tussen een experimentele en een controlegroep. Daarnaast zijn diepte-interviews afgenomen met docenten, en die laten dezelfde resultaten zien. Docenten vertellen dat leerlingen die deelnemen aan de sportprojecten vrolijker zijn, meer betrokken zijn bij de lessen, minder vaak storend gedrag vertonen, beter samenwerken, betere relaties hebben met leeftijdsgenoten en docenten, meer zelfvertrouwen hebben en beter presteren dan voor het sportieve project.

Inhoud sportactiviteit

- Een goed gepland sportief programma met zorgvuldig uitgezochte activiteiten voor een vrij kleine groep heeft volgens Sandford, Armour en Warmington (2006) de meeste potentie om gedrag van jongeren te verbeteren. Uit hun literatuuronderzoek blijkt dat samenwerking tussen relevante partijen als school, buurtwerkers/welzijnswerk (community agencies) en familieleden bijdraagt aan het succes van dergelijke sportieve interventies (Sandford, Armour, & Warmington, 2006).
- Uit onderzoek naar twee Britse sportprojecten op scholen blijkt duidelijkheid en evaluatie van de doelen van groot belang te zijn. Een sportinterventie is het effectiefst als de doelen worden bepaald in samenwerking met de deelnemende jongeren. Daarnaast vergroot duidelijkheid over de vraag waarom de activiteiten bijdragen aan het bereiken van de doelen, de kans op succes (Sandford et al., 2008).
- In Australisch onderzoek naar een groot aantal sportinterventies die gericht zijn op het verbeteren van gedrag en het tegengaan van crimineel gedrag, komen drie belangrijke succesfactoren naar voren (Cameron & MacDougall, 2000).
  1. Koppeling van sport- en beweegprogramma's aan de leefomgeving en vriendengroepen van de jongeren met gedragsproblemen.
  2. Koppeling van sport- en beweegprogramma's aan andere sectoren als school, arbeid of welzijn (zie ook (Morris et al., 2003). De onderzoekers benadrukken dat er wel enige randvoorwaarden zijn voor succesvolle projecten zoals hiervoor genoemd, maar dat er geen ´one size fits all´ strategieën bestaan.
  3. Een specifieke aanpak voor verschillende type problemen.
- De onderzoekers concluderen: '*Benefits in the form of character-building do not necessarily flow from the sport as many advocates once thought… …The value of sport is in the sense of belonging and the relationships that develop. Further, the introduction of sport and physical activity alone cannot achieve a crime prevention outcome.*' (p.5.)
- Paparcharisis et al. (2005) tonen aan dat het focussen in de sportactiviteit op het aanleren van bepaalde vaardigheden - in dit geval het stellen van doelen, problemen oplossen en positief denken – ook een verbetering oplevert van deze vaardigheden buiten de sport.[10] De onderzoekers adviseren daarom aandacht te besteden aan vaardigheden die je ook nodig hebt buiten de sport. Zij concluderen daarnaast dat de beleving van de sportactiviteit erg belangrijk is. '*Being on the field or the court does not contribute to positive youth development. It is the experience of sport that may facilitate this result*' (Paparcharisis, Goudas, Danish, & Theodorakis, 2005) (p.245).
- Op basis van longitudinaal onderzoek onder 477 jongeren tussen de 11 en 13 jaar in Noorwegen - jongeren zijn drie jaar achtereen gevolgd - trekken de onderzoekers twee relevante conclusies. Jongeren die doen aan de vechtsporten boksen, worstelen en martial arts en de krachtsport gewichtheffen, vertonen meer antisociaal gedrag (gewelddadig gedrag en antisociaal gedrag zonder geweld) dan jongeren die dit niet doen. En jongeren die tijdens de eerste meting nog niet aan een van deze sporten deden en tijdens de derde meting wel, vertonen een duidelijke

10 Onderzoek met sterk design: experimentele groep en controlegroep en een voor- en nameting, ofwel RCT-design.

toename in antisociaal gedrag. De onderzoekers geven twee mogelijke verklaringen. Ten eerste de Social learning theorie. Die gaat ervan uit dat jongeren de dingen die ze leren in de sport ook gaan gebruiken buiten de sport. Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat binnen de onderzochte vechtsporten een cultuur heerst die machogedrag en hardheid waardeert, wat zich vertaalt naar gedrag buiten de sport (Endresen & Olweus, 2005).

- Elling (2010) vindt in Nederlands onderzoek juist dat naarmate jongeren langer deelnemen aan vechtsporten, zij vechten op straat minder normaal gaan vinden. Anders gezegd worden zij minder tolerant ten opzichte van agressie op straat. Deelname aan andere sporten dan vechtsporten zorgt niet voor minder agressietolerantie. Elling concludeert op basis van haar kwantitatieve en kwalitatieve data dat vooral voor kwetsbare jongeren vechtsportdeelname bijdraagt aan meer weerbaarheid en discipline. Daarbij benadrukt zij wel dat deze effecten afhankelijk zijn van de inzet van trainers, vooral voor het creëren van een positief pedagogisch klimaat (Elling & Wisse, 2010).

4.4 Conclusie

Dit hoofdstuk behandelde de manier waarop sportactiviteiten kunnen worden ingezet voor het tegengaan van ongewenst gedrag en hoe de activiteiten jongeren en volwassenen bepaalde normen en waarden kunnen aanleren. Ten eerste is sporten een positief tijdverdrijf en kunnen jongeren op momenten dat zij sporten geen problemen veroorzaken. Sport kan verveling tegengaan en zorgen voor een bepaalde kick en een zekere status onder leeftijdsgenoten die zij anders eventueel met ‘stoer’ of crimineel gedrag krijgen.

Uit meerdere internationale studies blijkt dat door te sporten het zelfvertrouwen van jongeren toeneemt. Individuele sporten leiden tot meer zelfvertrouwen in individuele taken en teamsporten in meer gevoel van controle over relaties. De assumptie is dan dat meer zelfvertrouwen leidt tot minder probleemgedrag. Dat is echter nog niet wetenschappelijk aangetoond. Daarnaast zijn er meerdere studies die wijzen op een direct verband tussen sportdeelname en preventie van probleemgedrag. In alle gevallen wordt nadrukkelijk vermeld dat sport niet zomaar een preventieve werking heeft, maar dat de context daarbij zeer belangrijk is. Die context bestaat onder andere uit de sfeer bij de activiteit, of anders gezegd het pedagogisch klimaat. Andere contextfactoren zijn de kwaliteit van de sportleiders, de aard van de activiteiten en het type sport. Sportleiders hebben veel invloed op het pedagogisch klimaat tijdens sportactiviteiten. Zij moeten een zekere mate van aanzien hebben onder de deelnemers en respect krijgen. Uit de Nederlandse praktijk blijkt dat sportleiders met dezelfde achtergrond als de jongeren zelf, meer aanzien hebben dan sportleiders met een andere achtergrond. Zij kunnen gemakkelijker een vertrouwensband en een soort vriendschapsrelatie opbouwen met de jongeren. Zij dienen dat te kunnen combineren met formele leiderschapseigenschappen. Sportactiviteiten met doelen die ook gelden voor buiten te sport, hebben meer effect dan sportactiviteiten waarbij alleen de sport centraal staat. Deze doelen, bijvoorbeeld leren samenwerken of meer discipline krijgen, worden sneller bereikt als de deelnemers uitgelegd krijgen waarom zij moeten werken aan deze vaardigheden. Tot slot tonen een aantal onderzoeken aan dat samenwerking tussen de sport en bijvoorbeeld welzijnswerk, jongerenwerk of de jeugdzorg belangrijk is.

Verwey-
Jonker
Instituut

5 *Sport en sociale samenhang*

Sociale samenhang heeft betrekking op contacten in buurten tussen buurtbewoners en de invloed daarvan op het samenleven in de wijk. In de literatuur wordt naast sociale samenhang veel gesproken over sociaal kapitaal. Vaak ook worden deze begrippen, al dan niet terecht, door elkaar gebruikt. Wat ze gemeen hebben is dat ze beide gaan over contacten tussen mensen. Bij sociale samenhang in buurten en wijken gaat het vooral om de contacten tussen buurtbewoners en de mate van informele controle in een woonomgeving. Daarmee bepaalt het, samen met de fysieke kwaliteit en de veiligheid, de leefbaarheid van wijken (De Hart, 2002). Sociaal kapitaal bestaat op individueel niveau en op maatschappelijk niveau. Op individueel niveau gaat het om persoonlijke netwerken die kunnen worden aangewend om bepaalde doelen te bereiken, bijvoorbeeld het vinden van een baan of het vinden van een oppas voor je kinderen. Van het uitvoeren van vrijwilligerswerk wordt verondersteld dat het sociaal kapitaal op individueel niveau vergroot (Coleman, 1990; Bourdieu, 1991). Op het samenlevingsniveau gaat sociaal kapitaal over vertrouwen tussen verschillende groepen burgers en de mate van contact tussen de groepen burgers (Putnam, 2000). Omdat sociale samenhang en sociaal kapitaal veel met elkaar te maken hebben, gaan we in dit hoofdstuk op beide in.

Dit hoofdstuk bespreekt eerst studies over de invloed van sportplekken en sportprojecten in wijken op de sociale samenhang in die wijken. We kijken daarbij specifiek naar de rol van sportleiders. Vervolgens gaat het tweede deel van het hoofdstuk in op drie aspecten van sociaal kapitaal door sport: de relatie tussen sport en sociaal kapitaal in algemene zin, sportdeelname en sociale integratie van etnische minderheden en de effecten van het verrichten van vrijwilligerswerk in de sport op het sociale netwerk van deze mensen. De focus ligt hierbij op de verenigingssport.
Koen Breedveld, directeur van het Mulier Instituut en Jeroen Vermeulen, onderzoeker bij USBO, hebben veel ervaring met studies naar de relatie tussen sport en sociale samenhang en/of sociaal kapitaal. In dit hoofdstuk gaan we allereerst in op de gesprekken die we met hen hebben gevoerd, waarna we ingaan op nationale en internationale literatuur.

5.1 Voorwaarde is sportparticipatie

Voordat sport een bijdrage kan leveren aan sociale samenhang in buurten of het sociaal kapitaal van individuen, is het in eerste instantie belangrijk dat men deelneemt aan sportactiviteiten. Koen Breedveld, directeur van het Mulier Instituut, doet veel onderzoek naar sportparticipatie van verschillende groepen in de Nederlandse samenleving. Hij gaat daarbij uit van een ‘schillenmodel’.

De buitenste schil is de meest laagdrempelige vorm van sportparticipatie. Het gaat dan vaak om sporten en bewegen in de openbare ruimte. Bijvoorbeeld door te voetballen of basketballen op sportveldjes in de wijk, of door te hardlopen of fietsen in de openbare ruimte. De tweede schil is het lidmaatschap van een sportvereniging, de derde schil het uitvoeren van vrijwilligerswerk op sportverengingen, en de vierde schil, de kern, is het verrichten van bestuurlijke taken voor een sportvereniging. Breedveld constateert een aantal trends op het gebied van sportparticipatie. De verschillen tussen mannen en vrouwen worden kleiner – steeds meer vrouwen sporten - maar naarmate je dichterbij de kern van het schillenmodel komt, worden de sekseverschillen steeds duidelijker. Het bestuurlijk kader van verenigingen bestaat voornamelijk uit mannen. Niet-westerse allochtonen sporten volgens hem beduidend minder dan autochtone Nederlanders. En ook hier geldt, hoe dichter bij de kern, hoe groter de verschillen. Daarnaast speelt opleidingsniveau volgens Breedveld een belangrijke rol bij de mate en manier van sportparticipatie. Hoogopgeleide Nederlanders doen meer aan sport dan laagopgeleide Nederlanders. Het gat tussen sportdeelname van hoogopgeleiden en laagopgeleiden wordt steeds groter, zegt Breedveld. Tot slot is er ook nog de groep mensen met een beperking en jeugdigen of volwassen met gedragsproblemen. Mensen uit deze groepen sporten minder vaak dan mensen zonder beperking of zonder gedragsproblemen.

Om mee te doen aan sport moeten burgers volgens Breedveld worden gestimuleerd door hun omgeving. Ten eerste zijn prikkels van andere mensen belangrijk. De kans dat mensen gaan sporten wordt groter als anderen hen vragen mee te doen. Vooral ouders spelen een belangrijke rol, vertelt Annelies Knoppers. Zij kunnen hun kinderen ook demotiveren om te gaan sporten als zij bijvoorbeeld klagen over het feit dat ze vies en vermoeid thuis komen na een training of na het sporten in de buurt. Kinderen krijgen dan een negatieve associatie met sport. Daarnaast is de fysieke inrichting van de openbare ruimte belangrijk. Cruyff Courts, Krajicek Playgrounds of andere sportplekken brengen mensen op de gedachte te gaan sporten.

5.2 Sport en sociale samenhang in de wijk

Publicaties over de relatie sport en sociale samenhang gaan vaak vooral over sportinterventies en sportvoorzieningen in de wijk. Bekende voorbeelden van sportplekken in de openbare ruimte zijn Cruijff Courts en Krajicek Playgrounds. De Cruyff Foundation en de Richard Krajicek Foundation hebben gemeen dat ze met het aanleggen van sportvoorzieningen de sociale samenhang in wijken en buurten willen vergroten. De Krajicek Foundation investeert ook in sportleiders. In totaal zijn er ongeveer honderd sportleiders aan het werk op de playgrounds. Een sportleider is minimaal drie dagdelen van drie uur in de week aanwezig met een aanbod aan sportieve activiteiten in het buitenseizoen van april t/m oktober.

Volgens Koen Breedveld is sport in de buurt voornamelijk van belang omdat het zorgt voor een openbaar straatleven en voor sociale contacten tussen buurtbewoners. Een openbaar straatleven zorgt er volgens Breedveld voor dat mensen zich deel gaan voelen van een wijk. Mensen die zich onderdeel voelen van een buurt, zullen zich eerder inzetten voor de buurt dan mensen die zich er niet bij betrokken voelen. Bij een openbaar straatleven hoort ook dat mensen het niet met elkaar eens zijn, en dat er onenigheid of onderlinge conflicten ontstaan. Die conflicten kunnen ontstaat doordat niet iedereen op dezelfde manier gebruikt maakt van deze plekken. Gebruikers van de

sportpleinen kunnen in de ogen van andere buurtbewoners ook voor overlast zorgen, zegt Jeroen Vermeulen. Jongeren op een plein zijn in de ogen van bewoners soms al snel hangjongeren die voor problemen zorgen. Dit moet je volgens Vermeulen niet oplossen met harde lik-op-stukmaatregelen zoals gebiedsverboden of andere straffen, maar door de aanwezigheid van sportleiders. Hij zegt: 'Strak reguleren kan het plezier dat kinderen en jongeren hebben op de pleinen wegnemen. Jongeren hebben het recht om op een eigen manier gebruik te maken van de openbare ruimte.' Vermeulen is van mening dat je als gemeente niet te veel moet reguleren met veiligheidsmaatregelen en dat beleidsmakers ervoor moeten zorgen dat kinderen, jongens en meisjes, volwassen buurtbewoners en jongeren allemaal gebruik kunnen maken van een sportplek of playground. Ook gerichte programma's begeleid door sportleiders zorgen er volgens Vermeulen voor dat groepen die op verschillende manieren gebruikmaken van een sportplek er toch gezamenlijk en op hetzelfde moment aanwezig kunnen zijn en op die manier met elkaar in contact kunnen komen. Breedveld merkt op dat sportleiders ook een belangrijke rol kunnen spelen bij het oplossen van conflicten op de sportplekken.

5.3 Van controleren naar activeren

Volgens Boutellier en Boonstra lijdt Nederland in toenemende mate aan collectieve pleinvrees (NRC, 12 januari 2010). De term openbare ruimte lijkt synoniem voor criminaliteit, stank, geluidsoverlast en hangjongeren. Tegelijkertijd domineert in de advies- en beleidswereld van de Nederlandse volkshuisvesting de overtuiging dat openbare ruimten zoals sportpleinen en speelplaatsen belangrijk zijn voor de (buurt)samenleving. In de praktijk wordt geprobeerd die tegenstelling te overbruggen door de ruimte op een of andere wijze te reguleren. Dat gebeurt vaak zo voortvarend dat de spontane ordening verdwijnt. De regulering van de openbaarheid slaat volgens de auteurs door: we zien steeds meer camera's, mosquito's, samenscholingsverboden, toezichthouders en handhavers, en een steeds strengere regelgeving. De Schotse stedelijk onderzoekers Oc en Tiesdell (1999) benadrukken dat de mate waarin mensen zich veilig voelen belangrijker is dan objectieve veiligheid, zoals het aantal overvallen of inbraken. Als mensen zich bijvoorbeeld op een sportplein of playground onveilig voelen mijden zij deze plek. Oc en Tiesdell beschrijven vier manieren om de openbare ruimte veiliger te maken: de *fortress* benadering, de *panoptische* benadering, de *management* of *regulerende* benadering en de *animerende* of *menselijke* benadering (Oc & Tiesdell, 1999).[11] Bij de *fortress benadering* worden pleinen onbereikbaar gemaakt voor bepaalde groepen. Politiecontroles en cameratoezicht zijn voorbeelden van de *panoptische benadering*. Het nadeel van de fortress benadering en de panoptische benadering is dat ze in eerste instantie wel zorgen voor meer veiligheid voor een bepaalde groep, maar tegelijkertijd bij anderen een gevoel van uitsluiting en onveiligheid veroorzaken. 'In feite brengen dit soort individuele oplossingen ook collectieve oplossingen met zich mee en dat kan resulteren in situaties die minder goed zijn voor iedereen.' (Carmona, Heath, Oc, & Tiesdell, 2003). De regulerende benadering en de animerende of menselijke benadering hebben de meeste potentie om de sociale kwaliteit van pleinen te vergroten. Bij de regulerende

11 Engels: de fortress approach, de panoptic approach (of 'police state'), de management or regulatory approach (of 'policed state') en de animation or 'peopling' approach.

benadering gaat het vooral om het opstellen van regels voor gedrag in een specifieke buitenruimte. De animerende benadering richt zich speciaal op het stimuleren van de aanwezigheid van mensen, bijvoorbeeld door het organiseren van activiteiten. Onderstaande figuur geeft de vier benaderingen van Oc & Tiesdell schematisch weer.

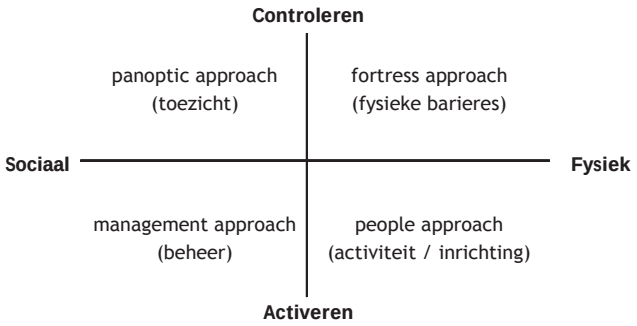

Controleren

De eerste twee benaderingen richten zich op het tegengaan van onveiligheid door fysieke maatregelen te treffen of controle op gedrag te vergroten. Deze aanpakken zijn gericht op het weren van 'ongewenste' pleinbezoekers. Bij de *fortress approach* worden sportpleinen onbereikbaar of ontoegankelijk gemaakt voor bepaalde groepen, bijvoorbeeld door het plaatsen van hekken of muren. Door fysieke belemmeringen dus, maar ook door strategieën van uitsluiting zoals samenscholingsverboden, gebieds- of pleinontzeggingen. Politiecontroles en cameratoezicht zijn voorbeelden van interventies binnen de panoptische benadering. Deze manier van het vergroten van de veiligheid, waarbij het vooral gaat om controle van gedrag, is populair in veel Nederlandse gemeenten.

Activeren

De andere twee benaderingen hebben een menselijke of participatieve benadering en passen daarom goed bij een wijkgerichte aanpak die is gericht op het bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid. Bij de *management approach* staat het managen van gedrag in de publieke ruimte centraal, bijvoorbeeld door het expliciteren van regels. Het bord met de veertien regels van Johan Cruijff, dat hangt bij ieder Cruyff Court, is hier een voorbeeld van. Ook de inzet van sociale professionals op pleinen valt onder deze benadering. De werkers spreken pleingebruikers aan op hun gedrag en dragen eraan bij dat op de pleinen niet het recht van de sterkste geldt, maar dat jong en oud, meisjes en jongens gezamenlijk van dezelfde ruimte gebruik kunnen maken. De *people approach* tot slot gaat om het stimuleren van gebruik en de aanwezigheid van mensen. Dit heeft zowel een sociale als een fysieke dimensie. Bij de sociale dimensie gaat het vooral om het faciliteren en organiseren van activiteiten. De fysieke dimensie gaat om het gebruiksvriendelijk en toegankelijk inrichten van de openbare ruimte: pleinen, sportvoorzieningen en speelplaatsen.

Veel Nederlandse gemeenten zetten sterk in op de *fortress* en de *panoptische* benadering. Het is echter te betwijfelen of dit sportpleinen ook daadwerkelijk veiliger maakt. Het nadeel van deze benaderingen is namelijk dat ze in eerste instantie wel zorgen voor meer veiligheid, maar tegelijkertijd bij anderen een gevoel van uitsluiting en onveiligheid veroorzaken. Ook Carmona et al. (2003)

spreken de voorkeur uit voor de regulerende en menselijke benadering, omdat die uiteindelijk meer uitzicht bieden op duurzame en positieve oplossingen.

In de rapportage van ons onderzoek naar de sociale kwaliteit van Rotterdamse pleinen spreken we over ‘de publieke waarde van pleinen’ (Boonstra, Hermens & Bakker, 2010). Die publieke waarde van pleinen geven we weer in vijf aspecten.

1. Gebruik

Frequentie pleinbezoek, diversiteit aan activiteiten, diversiteit gebruikers, aantal georganiseerde activiteiten en mensen aanwezig op het plein. Hoe intensiever het plein wordt gebruikt en hoe groter de diversiteit aan bezoekers, hoe groter de publieke waarde.

2. Inrichting

Onderhoud plein, zitgelegenheden, aantal voorzieningen en vervuiling en verloedering.

3. Informele controle

Op pleinen met veel informele controle worden kinderen en volwassenen aangesproken op hun gedrag en grijpen mensen in bij ongewenste situaties.

4. Sfeer en interactie

Sfeer op een plein is belangrijk voor de publieke waarde omdat mensen gezellige plekken eerder bezoeken dan ongezellige plekken. Interactie gaat over contacten tussen mensen op het plein.

5. Veiligheid

Veiligheidsgevoel, overlast en middelengebruik, en vermijdingsgedrag.

5.4 Sport in de buurt en sociale samenhang

- Völker, Flap, & Lindenberg, 2007 tonen aan dat de aanwezigheid van ontmoetingsplekken een belangrijke indicator is voor gemeenschap en contacten in een wijk (RMO, 2005). Sportpleinen zijn zulke ontmoetingsplekken.
- Oscar Newman (1996) geeft met zijn Defensible Space theorie aanknopingspunten voor een goede gebruiksvriendelijke en veilige openbare ruimte. In de verklaring van Newman ligt niet de nadruk op factoren van de sociale structuur, maar op de invloed die uitgaat van de gebouwde omgeving op sociale kenmerken. Hij noemt vier mechanismen die kunnen bewerkstelligen dat de bebouwde omgeving leidt tot meer gebruik en minder criminaliteit.
  1. Die omgeving moet zodanig zijn dat bewoners een territoriaal bewustzijn (territorialiteitsbeginsel) ontwikkelen naar hun directe omgeving (dit is het gevoel dat de ruimte van hen is).
  2. Bebouwing moet het toezicht van burgers op de publieke ruimte maximaliseren (natuurlijke surveillance).
  3. Bebouwing moet voorkomen dat gebieden gestigmatiseerd raken, waardoor de perceptie kan ontstaan dat de bewoners kwetsbaar en geïsoleerd zijn.
  4. Bebouwing moet worden gelokaliseerd in de omgeving van niet bedreigde publieke gebieden, zoals kleine drukbezochte parken en speeltuintjes.

- De aanwezigheid van goede speel- en sportvoorzieningen is nog geen garantie dat kinderen hier ook gebruik van gaan maken. Het buiten laten spelen van kinderen is helaas geen vanzelfsprekendheid meer. Steeds meer ouders ervaren de openbare ruimte als onveilige plek waar de verkeerde normen gelden. In wijken vindt een verharding plaats van het klimaat van de buitenruimte (Boonstra & Hermens, 2009). De straat is geen logische ontmoetingsplek, maar eerder het domein van degenen met de grootste mond. Nash (1928, in Vermeulen 2008) onderscheidt drie kenmerken van een goede playground:
  1. Het moet een veilige plek zijn om te spelen.
  2. Er moet een goed programma van activiteiten zijn.
  3. Getrainde begeleiders dienen deze activiteiten te begeleiden.
- Krajicek Playgrounds worden vooral gebruikt als gemeenschappelijk sport-ontmoetingspunt voor jongeren die elkaar al kennen. Het lijkt er dus op dat 'bonding relaties' erg sterk aanwezig zijn op de playgrounds, maar dat 'bridging relaties' zich beperken tot de playgrounds zelf, waar kinderen met anderen sporten. (Vermeulen, 2010). Uit het onderzoek naar sociale contacten op de playgrounds blijkt verder dat veel activiteiten die er plaatsvinden worden georganiseerd door de gebruikers zelf en dat deze activiteiten soms sterk gaan over insluiting en erbij horen.
- Uit onderzoek naar de Cruyff Courts blijkt dat het bereik van deze sportpleinen groot is. Vooral kinderen en jongeren uit de directe woonomgeving sporten er en vooral voor de allochtone jeugd is het een succesvol alternatief voor het lidmaatschap van een voetbalvereniging. Verschillende groepen uit de wijk komen er met elkaar in contact. Tegelijkertijd blijkt uit het onderzoek dat bestaande scheidslijnen tussen jongens en meisjes, jong en oud, goede en slechte voetballers vaak blijven bestaan. Dit komt mede doordat het grootste deel van de activiteiten op de Cruyff Courts voetbalactiviteiten zijn (Breedveld, Romijn, & Cevaal, 2009).
- Uit onderzoek van TNO op zes playgrounds in aandachtswijken in Noord- en Zuid-Holland blijkt dat playgrounds nog beter benut zouden kunnen worden voor overbruggende contacten. Allochtone kinderen zijn oververtegenwoordigd ten opzichte van autochtone kinderen en op de helft van de onderzochte pleinen zijn meer jongens dan meisjes. Driekwart van de kinderen die gebruikmaken van de playgrounds woont binnen een straal van 400 meter. Dit betekent dat de playgrounds een belangrijke functie hebben voor de buurt. Kinderen uit de buurt ontmoeten er elkaar (Bakker et al., 2008).
- Rotterdamse Schoolsportverenigingen zijn succesvol in het laten sporten van kinderen in kwetsbare wijken. Daarnaast dragen ze bij aan meer sociale cohesie in de buurt, doordat kinderen meer andere kinderen leren kennen en hun ouders door de sportclub in contact komen met andere ouders in de buurt (Boonstra & Hermens, 2010).

5.5 Rol sportleiders

- Uit onderzoek op de Krajicek Playgrounds blijkt dat sportleiders belangrijk zijn om ervoor te zorgen dat jongeren zich aan de regels houden en dat kinderen en jongeren die weinig sporten kansen krijgen om wel mee te doen. Daarnaast kunnen deze sportleiders problemen in de thuissituatie van jongeren herkennen en deze signalen doorgeven aan andere personen/instanties (Vermeulen, 2010). Het is volgens de onderzoeker belangrijk dat sportleiders afkomstig zijn uit

hetzelfde milieu als de jongeren die gebruikmaken van de sportplekken. Zij fungeren als rolmodel en als intermediair tussen de jongeren en andere buurtbewoners.

- Onderzoek naar Thuis Op Straat (TOS) laat zien dat het inzetten van 'hangjongeren' bij het organiseren van buurtactiviteiten op ten minste drie niveaus voordelen biedt. Ten eerste levert het voordelen op voor TOS. TOS is beter in staat om de doelgroep te bereiken, vraaggericht te werken en de teams een afspiegeling van de wijk te laten zijn. De jongeren (m/v) kennen de buurt en spreken letterlijk de taal van de straat. Ook zijn er voordelen voor de buurt omdat de jongeren rolmodellen zijn en zich inzetten voor het leefbaarder, kindvriendelijker, veiliger en vooral ook socialer maken van de publieke ruimte. De meerwaarde blijft niet beperkt tot de werkzaamheden op de pleinen, ook in hun vrije tijd geven de jongeren het goede voorbeeld en spreken ze kinderen en hun vrienden aan op slecht gedrag. Tot slot levert het inzetten van 'hangjongeren' voordelen op voor de jongeren zelf. Door het werken bij TOS vergroten ze hun kansen op het afmaken van hun opleiding en het vinden van werk. Het volgen van een opleiding of het hebben van een baan is een voorwaarde om in aanmerking te komen voor een jongerenbijbaan (Boonstra & Van Wonderen, 2009).
- Onderzoek van het Mulier Instituut naar sportactiviteiten in de wijk eindigt met een aantal aanbevelingen voor de praktijk. Ze gaan onder andere over de organisatie op en het eigenaarschap van de sportpleinen (Cevaal, Romijn, Breedveld, Emmen, & Wender, 2010).
  1. zorg ervoor dat buurtbewoners trots zijn op het sportplein;
  2. ga bij het bepalen van het aanbod niet voorbij aan de behoeften van bewoners;
  3. geef binnen de betrokken organisaties (buurt, onderwijs, sport) één organisatie de eindverantwoordelijkheid over de plek;
  4. zorg voor mooie, schone en veilige sport- en speelvoorzieningen;
  5. betrek schoolsportverenigingen en omliggende sportverenigingen bij de organisatie van activiteiten op deze pleinen;
  6. pas sporten en de regels van de sporten aan, zodat de activiteit mogelijk is in de kleine ruimte op straat.
- Uit het onderzoek van het Mulier Instituut naar de Cruyff Courts blijkt dat sportbuurtwerkers een belangrijke (corrigerende en faciliterende) rol vervullen. Zij zorgen er met begeleide specifieke activiteiten voor dat meisjes ook gebruikmaken van deze sportpleinen. Daarnaast begeleiden zij conflicten tussen verschillende gebruikers en tussen verschillende groepen buurtbewoners, en zijn zij belangrijk voor het stimuleren van doorstroom van kinderen naar reguliere sportverenigingen (79 Breedveld, et al., 2009).

5.6 Sport en sociaal kapitaal

- Putnam (2000) onderscheidt samenbindend (bonding) en overbruggend (bridging) sociaal kapitaal. Samenbindend sociaal kapitaal betreft contacten tussen en vertrouwen in mensen van dezelfde groep (bijvoorbeeld naar etniciteit of opleidingsniveau). Overbruggend sociaal kapitaal gaat over contacten tussen en vertrouwen in mensen met verschillende achtergronden. Binnen de sport gaat het al snel over het samenbindende sociaal kapitaal. Overbruggend sociaal kapitaal kan een hulpbron zijn bij sociale stijging. Samenbindend sociaal kapitaal kan positief zijn voor

het welbevinden van mensen en biedt mogelijkheden voor het benutten van sociale contacten voor bijvoorbeeld sociale ondersteuning en het ontwikkelen van vaardigheden.

- Sportverenigingen worden door velen gezien als bronnen van sociaal kapitaal, vooral omdat mensen op verschillende manier kunnen participeren: door te kijken naar sport, door te sporten, door vrijwilligerswerk te doen en door bestuurlijke taken te verrichten. Vooral het feit dat sportverenigingen mogelijkheden bieden voor vrijwilligerswerk maakt het een bron voor sociaal kapitaal (Nicholson & Hoye, 2008). De veronderstelling is dat mensen die vrijwilligerswerk verrichten meer sociaal kapitaal hebben dan mensen die dit niet doen. Stebbins (1982) verwijst hierbij naar het begrip *serious leisure* waarin hij drie vormen onderscheidt: hobbyisme (sporten), vrijwilligerswerk (trainers, kantinepersoneel) en amateurisme (het besturen van een vereniging). Mensen halen voldoening en eigenwaarde uit *serious leisure*. Daarom dragen sportverenigingen bij aan de kwaliteit van leven en het welbevinden van mensen (Stebbins, 1982).
- Delaney en Keaney (2005) concluderen dat leden van sportgroepen meer burgerschapsgedrag (zij noemen dit sociaal kapitaal) vertonen dan niet-leden. Mensen die lid zijn van een sportvereniging zijn meer tevreden met hun leven, hebben meer sociale ontmoetingen en zijn positiever over migranten dan mensen die niet lid zijn van een sportvereniging. Resultaten op landelijk niveau laten zien dat in landen van de Europese Unie waar veel mensen lid zijn van sportverenigingen het vertrouwen in de politiek en andere mensen groter is dan in landen waar weinig mensen lid zijn van sportverenigingen (Delaney & Keaney, 2005).
- Seippel (2006) vindt op basis van vragenlijstonderzoek in Noorwegen dat mensen die lid zijn van een sportvereniging meer vertrouwen hebben in andere mensen dan mensen die geen lid zijn van een sportvereniging. Nuancering is dat uit het onderzoek ook blijkt dat mensen die lid zijn van een ander type vrijwilligersorganisatie ook meer vertrouwen hebben in anderen dan mensen die niet lid zijn van een vrijwilligersorganisatie (Seippel, 2006).
- Onderzoek in de Japanse context toont aan dat leden van omni-sportverenigingen - verenigingen waar mensen van alle leeftijden en alle niveaus kunnen sporten, waar verschillende sporten kunnen worden beoefend, en waar ook andere activiteiten (bijvoorbeeld culturele activiteiten) worden georganiseerd - meer vertrouwen hebben in anderen, een uitgebreider netwerk hebben en meer doen voor de maatschappij dan leden van sportverenigingen waar alleen één specifieke sport wordt beoefend (Okayasu, Kawahara, & Nogawa, 2010). Dit onderzoek lijkt er op te wijzen dat contacten met veel verschillende soorten mensen het vertrouwen in anderen doet toenemen.
- Uit Australisch onderzoek bij sportverenigingen op het platteland blijkt dat op die verenigingen nog steeds sprake is van veel ongelijkheid. Mensen met bepaalde vaardigheden doen bepaalde vormen van vrijwilligerswerk. Bestuurlijke taken worden bijvoorbeeld vooral uitgevoerd door mensen die daar ook op hun werk mee te maken hebben. Daarnaast zijn er ook verschillen naar sekse. Vrouwen staan in de keuken en maken schoon, mannen verzorgen trainingen (Spaaij, 2009a).
- Harvey et al. (2007) vinden dat het voor lange termijn verrichten van vrijwilligerswerk in de sport zorgt voor meer sociaal kapitaal (Harvey, Levesque, & Donnoly, 2007).

5.7 Sport en sociale integratie

- Verweel, Janssens en Roques (2005) concluderen op basis van onderzoek bij een veertigtal Nederlandse sportverenigingen dat allochtone Nederlanders evenveel sociaal kapitaal opdoen binnen categorale ofwel culturele verenigingen als binnen etnische gemengde verenigingen. Sporten binnen de eigen groep betekent zelfs meer contact met verenigingsgenoten dan sporten in een gemengde vereniging (Verweel, Janssens, & Roques, 2005). Zij opperen in hun discussie dat ook, of juist, dit samenbindende sociaal kapitaal voor deze groepen belangrijk is. Zeker als het gaat om vrijwillige contacten tijdens de vrije tijd.
- Gemengd sporten lijkt een middel te zijn om beeldvorming tussen autochtone en allochtone Nederlanders te verbeteren (Veldboer, Boonstra, Krouwel, & Duyvendak, 2010). Beleidsmakers moeten er volgens de onderzoekers echter wel rekening mee houden dat sommige mensen of groepen mensen – denk bijvoorbeeld aan bepaalde groepen migranten of Turkse of Marokkaanse vrouwen,– zullen stoppen met sport (of er niet aan beginnen) als ze dit niet kunnen doen binnen hun eigen sociale groep.
- Veldboer et al. (2010) geven aan dat positieve ervaringen in de sport kunnen bijdragen aan meer onderling vertrouwen, maar dat het in sommige ook kan zorgen voor meer segregatie. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren door negatieve ervaringen in de sport met mensen met een andere culturele achtergrond. Wedstrijden tussen teams van een categorale vereniging en overwegend autochtone teams lopen vaker uit de hand dan wedstrijden tussen teams met spelers van dezelfde culturele achtergrond (Krouwel, Boonstra, Duyvendak, & Veldboer, 2006).
- Autochtone Nederlanders die ooit lid zijn geweest van een sportvereniging hebben vaker een allochtone kennis en hebben meer vertrouwen in allochtone Nederlanders dan autochtonen die nog nooit lid zijn geweest van een sportvereniging. Dit geldt zowel voor teamsporten als voor individuele sporten. Autochtone Nederlanders die samen sporten met allochtone Nederlanders hebben vaker een allochtone kennis en vertrouwen in allochtonen dan autochtone Nederlanders die niet samen sporten met allochtone Nederlanders (Van der Meulen, 2007).
- Sport en ook andere vrijetijdsactiviteiten kunnen een belangrijke rol spelen bij het activeren van groepen die leven in een achterstandssituatie. Die projecten worden succesvoller als zij aansluiten bij de doelgroep. Zij moeten positief denken over de sportactiviteit. Daarnaast is het van belang ervoor te zorgen dat de deelnemers begrijpen hoe de sportactiviteiten kunnen bijdragen aan het faciliteren van etnisch overstijgende contacten en wederzijds respect is een tweede belangrijke succesfactor (Blackshaw & Long, 2005).
- Amerikaans onderzoek uit de jaren tachtig van de twintigste eeuw toont aan dat voor blanke Amerikanen sportdeelname *an sich* geen invloed heeft op hun mening over donkere Amerikanen en op de hoeveelheid interetnisch contact zij hebben. Het gaat om het contact met teamgenoten van verschillende culturele achtergronden. Interetnisch contact binnen de sport zorgt voor een positievere houden ten opzichte van donkere Amerikanen en meer interetnische contacten, ook buiten de sport. Opvallend resultaat is verder dat blanke teamsporters minder positief denken over donkere Amerikanen dan individuele sporters (Chu & Griffey, 1985).

5.8 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn twee mogelijke maatschappelijke effecten van sport besproken. Het eerste deel ging over de rol van sport bij het verbeteren van sociale samenhang in wijken. Vervolgens zijn we ingegaan op de mogelijkheden die sport biedt voor het ontwikkelen van sociaal kapitaal (burgerschapsgedrag, contacten binnen en tussen verschillende groepen en vertrouwen in anderen).

Uit Nederlandse studies naar de meerwaarde van openbare sportplekken blijkt dat deze een belangrijke buurtfunctie hebben. De plekken worden vooral gebruikt door mensen die er dicht in de buurt wonen. Doorgaans is dat een homogene groep, te weten jongens uit de buurt van allochtone komaf. Voor hen fungeren deze pleinen als een ontmoetingsplek. Ze spreken er met elkaar af om bij te praten of te sporten. Sportpleinen die naast het sportveldje ook andere voorzieningen bieden, trekken ook andere groepen, zo blijkt uit meerdere onderzoeken. Het belang van beschutte en onbeschutte zitmogelijkheden rondom de speel- en sportplekken wordt vaak vergeten. Het trekt ouders aan die komen kijken bij hun spelende of sportende kinderen of andere buurtbewoners die elkaar daar kunnen ontmoeten. Hoe meer verschillende activiteiten op een plein mogelijk zijn, hoe meer uiteenlopende soorten mensen het bezoeken.

Ook sportleiders spelen een belangrijke rol. Zij kunnen ervoor zorgen dat er ook sportieve activiteiten plaatsvinden voor kinderen en jongeren die uit zichzelf geen gebruik zouden maken van de openbare sportplekken. Daarnaast hebben zij invloed op de sfeer op het plein. Zij kunnen bijvoorbeeld overlastgevende jongeren aanspreken. Een goede sfeer is belangrijk voor de sociale samenhang. En als de sfeer slecht is en omwonenden overlast ervaren van pleinbezoekers, komen deze groepen juist tegenover elkaar te staan.

Uit meerdere nationale en internationale studies blijkt dat sportdeelname samengaat met een hoog vertrouwen in medeburgers en de politiek. Mensen die lid zijn van een sportvereniging hebben meer vertrouwen in anderen en de politiek dan niet-leden. Daarnaast hebben zij een hoger welbevinden - voelen zij zich prettiger - dan mensen die niet lid zijn van een sportvereniging. Vrijwilligerswerk is hierbij ook belangrijk. Mensen die vrijwilligerswerk verrichten op sportverenigingen hebben meer vertrouwen in medeburgers en de politiek dan mensen die dit niet doen. Dit geldt overigens voor alle vrijwilligersorganisaties. Sport biedt kansen omdat een groot deel van de Nederlanders sport een leuke vrijetijdsbesteding vindt. Sporters die sporten in etnisch gemengde sportverbanden hebben ook buiten de sport meer interetnische contacten. Ze hebben ook meer vertrouwen in mensen met andere culturele achtergronden. Meerdere onderzoekers werpen echter de vraag op of beleidsmakers wel invloed moeten willen uitoefenen op de vereniging of het team waarin mensen sporten. Zijn mensen niet vrij om zelf te kiezen met wie ze in hun vrije tijd optrekken? Wel concluderen de onderzoekers dat sportparticipatie, en vooral het verrichten van vrijwilligerswerk, kansen biedt voor het ontwikkelen van sociaal kapitaal en het vergroten van vertrouwen tussen groepen in de Nederlandse samenleving.

Verwey-
Jonker
Instituut

6 *Conclusie: Maatschappelijke en economische waarde van sport*

De Sportbank is van mening dat er onvoldoende inzicht bestaat in de maatschappelijke en economische effecten van investeringen in de sport. Meer in het bijzonder gaat het erom om op basis van dit onderzoek de *hefboomfunctie* van sport voor de samenleving aan te tonen. Deze literatuurreview laat zien dat sport verschillende positieve maatschappelijke effecten kan hebben. Of die maatschappelijke effecten door sportieve activiteiten worden bereikt is echter wel afhankelijk van een aantal factoren die de sportcontext beïnvloeden. Voorbeelden van zulke factoren zijn de achtergrond en competenties van de sportleiders of -trainers, maar ook de deelnemers en hun sociale omgeving. Voor het vergroten van de sociale samenhang in de wijk is enkel een mooi sportplein niet voldoende. Nu is het nog te vaak zo dat alleen jongeren tussen de 12 en 20 jaar op deze plekken aanwezig zijn. Om begrip tussen verschillende groepen burgers, vaak autochtone en allochtone Nederlanders, te vergroten zijn positieve ervaringen van belang. Negatieve contacten, en die komen ook voor in de sport, kunnen juist een averechts effect hebben. En als het de opvoeding van jongeren via de sport betreft, is intensieve begeleiding en aandacht noodzakelijk. Bovendien houdt dit in: het aanleren van competenties die ook van belang zijn buiten de sport. Als beleidsmakers sport willen inzetten bij het bereiken van maatschappelijke doelen, zijn daarom extra investeringen nodig. Maar als het goed is, leveren die extra investeringen uiteindelijk ook wat op. Dat geldt uiteraard net zo goed voor investeringen in andere sociale domeinen. En dat verklaart de toename van maatschappelijke kosten-batenanalyses. Beleidsbepalers willen weten wat hun investeringen op de lange termijn opleveren. Zij willen weten wat het maatschappelijk rendement is van het geld dat zij steken in sportverenigingen en sportactiviteiten in de buurt. Maatschappelijk rendement verschilt van maatschappelijke kosten en baten omdat het kijkt naar zowel de zogenoemde zachte kant – de maatschappelijke effecten – als naar de economische waardering voor deze maatschappelijke effecten. Deze afsluitende paragraaf verkent de mogelijkheden voor het uitvoeren van studies naar het maatschappelijk rendement van investeringen in de sport.

De vraag wat sport de samenleving oplevert is geen gemakkelijk te beantwoorden vraag. Het afgelopen jaar zijn verschillende studies uitgevoerd naar de waarde van sport voor de Nederlandse economie. Een beperkt aantal van die studies vatten we in dit hoofdstuk samen. Eerst doen we verslag van een interview dat we hebben gehouden met Pieter Verhoogt, sporteconoom werkzaam bij Sport2B. Hij heeft onder andere meegewerkt aan het Olympisch plan 2028 en aan een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) voor de plannen rondom het stadionpark in Rotterdam.

6.1 Relevantie van maatschappelijke kosten - batenanalyse voor sport

Sporteconoom Pieter Verhoogt is voorstander van het uitvoeren van MKBA's voor sportevenementen. Zowel gemeentelijk als landelijk sportbeleid is daarbij relevant. Zijn stelling is dat je wel kunt zeggen dat sport goed is voor de maatschappij en de economie, maar dat dat tegenwoordig niet meer genoeg is. Hij is wel van mening dat een MKBA alleen kan worden uitgevoerd voor grootschalige en dure projecten. Bij kleinere projecten zoals een sportplein in een bepaalde wijk is het volgens hem niet nodig. De waarde daarvan moet je als beleidsmakers ook op andere manieren kunnen beargumenteren. Een lastige en tijdsintensieve exercitie als het analyseren van het beleidsrendement van de sportinterventie is volgens hem dan een te kostbare investering. Ook voor grotere en duurdere projecten, en dat kan ook zijn het aanleggen van tientallen sportplekken verdeeld over heel Nederland, is het een ingewikkelde exercitie. Ten eerste omdat rendementsanalyses vaak zijn gebaseerd op aannames waaraan een onduidelijke causaliteit ten grondslag ligt. Neem bijvoorbeeld de sportende jongeren die betere schoolprestaties behalen dan jongeren die niet sporten. De vraag is daar of sportparticipatie bijdraagt aan het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden, of dat jongeren die zich inzetten op school ook veel aan sport doen. Door bepaalde aannames kunnen volgens Verhoogt de baten flink stijgen, maar hij waarschuwt ervoor dat een grote hoeveelheid aannames de analyse minder sterk maakt. Ten tweede gaat het vaak om het berekenen van maatschappelijk rendement in de toekomst. En dan zijn er altijd wel enkele onzekerheden. Tot slot, en dat is vooral een probleem als je te maken hebt met een MKBA op lokaal niveau, zijn kengetallen vooral voorhanden op nationaal niveau. Kengetallen over bijvoorbeeld sportparticipatie in heel Nederland kun je volgens Verhoogt niet zomaar meenemen als kengetallen van sportparticipatie in een gemeente.

Ondanks dat het berekenen van het maatschappelijk rendement van (lokale) sportieve interventies een ingewikkelde exercitie is, hebben steeds meer gemeenten de intentie dit rendement mee te nemen in hun besluitvorming. Het is echter de vraag of deze benadering van slim investeren of bezuinigen wel de juiste is (De Meere & Hermens, 2011). Het doorlopen van het proces van een maatschappelijke rendementsanalyse met lokale partijen is een goede manier om gestructureerd met uitvoerende organisaties, gemeente en andere partijen van gedachten te wisselen. Zij kunnen uitspraken doen over de effectiviteit van sportprojecten en de aard van specifieke lokale omstandigheden. Het verplicht partijen meer na te denken over de probleemdefinitie en alternatieve aanpakken. Kostenbewustzijn neemt toe en wellicht leidt het tot goede inhoudelijke argumentaties om de lokale kwaliteit te verbeteren. Ook is de kans groot dat er meer oog komt voor de kosten en opbrengsten van verschillende partijen en voor (onvoorziene) maatschappelijke effecten. Van sportinterventies kunnen volgens Verhoogt verschillende baten worden meegenomen. Hij verwijst dan onder andere naar sociale cohesie, leerprestaties, gezondheid, een langere levensduur, productiewinst (minder ziekteverzuim) en reistijdenwinst door sportaccommodaties dichter bij huis. De grootste economische baten van sport liggen volgens hem duidelijk op het gebied van gezondheid. Als het gaat om andere maatschappelijke baten van sportinterventies, zoals de sociale cohesie in wijken en gedragsverandering bij jongeren, moeten er vooral baten worden gerekend op de lange termijn. Hij zegt bijvoorbeeld: 'Bij een Cruyff Court vind je alleen baten als gemeente of professionele organisaties daar ook een bepaald aantal jaren sportactiviteiten verzorgen. Daarnaast moeten

bij dergelijke sportpleinen ook kosten worden gerekend voor bijvoorbeeld bankjes of andere voorzieningen rondom de plek. De kosten hiervan kunnen hoog oplopen, maar met enkel een veldje kun je ook geen baten rekenen.' Wat betreft sociale cohesie en leefbaarheid in de buurt wijst Verhoogt er verder op dat in buurten met sportaccommodaties de huizenprijzen vaak stijgen.

Een aantal maatschappelijke baten zijn al in geld uitgedrukt. Een extra levensjaar in goede gezondheid is volgens economen bijvoorbeeld 100.000 euro waard (Berden & Kok, 2011). Dit noemen zij 1 Qaly. En mensen die sporten leven langer dan mensen die onvoldoende bewegen, blijkt uit het tweede hoofdstuk van dit rapport. Verhoogt vertelt tijdens het interview dat mensen die sporten in hun leven 25 dagen minder ziek zijn dan mensen die niet sporten. De gemiddelde productiviteit van één arbeidsdag is 220 euro (Poort et al., 2010). Dat zou betekenen dat sporters 25 maal 220 euro (5.500 euro) productiever zijn dan niet sporters. Hoe beter iemands startkwalificatie, hoe makkelijker diegene een baan vindt en hoe hoger de productiviteit. Mensen met een mbo-opleiding leveren de maatschappij per jaar bijvoorbeeld 6.000 euro meer op dan jongeren zonder startkwalificatie (Poort et al., 2010). Dat kan worden meegewogen in het maatschappelijk rendement van sport als we ervan uitgaan dat jeugdigen die sporten beter presteren op school dan jeugdigen die niet sporten. Hetzelfde geldt voor de vermeden kosten van criminaliteit.

De Economic Development Board Rotterdam (EDBR) komt in haar analyse tot de conclusie dat de niet-financiële waarden van sport in Rotterdam bijna 0,5 miljard euro per jaar bedragen. Iets meer dan de helft daarvan (54 procent) is het gevolg van een gezondere bevolking, bijna een kwart is het gevolg van minder verzuim op het werk, 12 procent heeft volgens het EDBR te maken met een grotere leefbaarheid, 9 procent met een verhoging van de vastgoedwaarde en 3 procent heeft te maken met minder schooluitval (EDBR, 2011). Berenschot analyseert met een maatschappelijke kosten-batenanalyse twee sportprojecten op scholen: Time In en Sportklassen. Beide projecten hebben als doel het terugdringen van voortijdig schoolverlaten onder jongeren. Het maatschappelijk en economisch rendement van Time In is volgens de onderzoekers vrij hoog. Het project Sportklassen is minder succesvol, zo luidt de conclusie (De Zwart, Zwaneveld, Hamdan, Schenk, & Hamdan, 2009).

Onderzoekers van het RIVM schatten dat in Nederland 1,4 procent van de uitgaven aan volksgezondheid te maken hebben met gevolgen van te weinig bewegen. Ook kosten voor ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid door te weinig beweging zijn erg hoog (Proper & Van Mechelen, 2008). Maar er is ook een andere kant van de medaille. Mensen die voldoende bewegen leven gemiddeld langer dan mensen die onvoldoende bewegen. Voor die groep vallen bepaalde kosten dus ook hoger uit dan voor mensen die niet genoeg bewegen (Van Baal, Heijnink, Hoogenveen, & Polder, 2006).

In de voorbereiding op het bid voor het WK voetbal 2018 of 2022 heeft SEO een kosten-batenanalyse uitgevoerd naar de organisatie van dit evenement. Uit dat onderzoek blijkt dat de financieel-economische baten van een WK voetbal in Nederland en België niet op zouden wegen tegen de kosten. Daar staat echter tegenover dat het organiseren van een WK leidt tot meer gevoelens van trots, geluk, saamhorigheid en nationale identiteit. Als dit effect per Nederlander minstens € 9 zou bedragen, dan kan het WK maatschappelijk rendabel zijn. Voor een groot deel berusten de gegevens uit het MKBA op aannames (Van den Berg, De Nooij, & Koopmans, 2010). Ecorys concludeert dat de Nederlandse samenleving enorm van de kracht van voetbal zou kunnen profiteren, ook waar het gaat om economische baten. Vooral als het gaat om de leefbaarheid van buurten, integratie, onderwijs en gezondheid (Briene, Koopman, & Goessen, 2005).

Volgens Coalter (2007) laten onderzoeken naar de economische baten van sportstadions uiteenlopende resultaten zien. Sommige studies tonen aan dat er geen verband is tussen de bouw van een sportstadion en economische ontwikkeling. Tegelijkertijd zijn er ook studies die wel een positief verband vinden. Coalter concludeert daarom dat het maatschappelijk en economisch rendement van sportstadions onder meer afhankelijk is van zaken als de locatie, de partners die eraan meewerken en het type sport of de typen sporten die kunnen worden beoefend in het stadion. Hij haalt een studie aan van Mondello en Rishe uit 2004 waarin de onderzoekers constateren dat de economische impact van sportactiviteiten op lokaal niveau afhankelijk is van de uitgaven van deelnemers, het aantal teams uit andere regio's dat deelneemt (zij brengen geld van regio b naar regio a), de tijd die deelnemers aanwezig zijn en de hoogte van de organisatiekosten.

Er zijn volgens Coalter drie typen kosten die lager worden door een sportievere en daardoor gezondere bevolking. Dat zijn kosten voor gezondheidszorg, kosten voor een lagere arbeidsproductiviteit en kosten voor vroegtijdig sterven. Hij concludeert daarom het volgende: '*It seems undoubtedly true that increased physical activity will serve to reduce medical costs in relation to certain diseases among certain groups*' en dat investeringen in fysieke activiteiten daarom in relatie staan met minder kosten voor gezondheidszorg. Daarbij moet wel rekening worden gehouden met medische kosten voor blessures, ook al zijn de vermeden kosten voor gezondheidszorg veel hoger.

6.2 Tot slot: onderzoek naar het maatschappelijk rendement van sport in Den Haag

De hoofdstukken twee tot en met vijf van dit rapport beschrijven mogelijk positieve effecten van sport. Het gaat dan om effecten op het gebied van gezondheid, schoolprestaties, gedrag van jeugdigen en sociale samenhang. Alleen voor gezondheid is een duidelijk causaal verband gevonden. Sportdeelname zorgt voor een betere gezondheid. De andere vier potentiële maatschappelijk effecten van sport zijn minder evident. Vaak blijken contextfactoren van doorslaggevend belang, zoals goede sportleiding, multifunctionele voorzieningen in de openbare ruimte of persoonlijke aandacht voor het tijdens het sporten ontwikkelen van specifieke vaardigheden. Dit zijn vaak kostbare zaken, maar alleen door daarin te investeren kunnen sportactiviteiten uiteindelijk maatschappelijk en economisch renderen.

Vanwege het belang van de sociale context en de sportcontext is een analyse van het maatschappelijk rendement van de sportsector als geheel een ingewikkelde exercitie. Wel is het mogelijk bij grote lokale projecten of voor een specifiek landelijk project onderzoek te doen naar het maatschappelijk rendement. Daarmee wordt tegelijkertijd een belangrijk doel van een dergelijke analyse behaald. Lokale partijen praten samen over hoe hun investeringen het meeste rendement kunnen hebben. De activiteiten van De Sportbank zijn voornamelijk bedoeld om de leefbaarheid en sociale samenhang in wijken te vergroten en om positieve contacten tussen Nederlanders met verschillende culturele achtergronden te bevorderen. Bij een studie naar het maatschappelijk rendement van De Sportbank zou de nadruk dan ook kunnen liggen op de mate waarin, en bovenal hoe, hun activiteiten op de maatschappelijk betrokken sportverenigingen hun doelen bereiken. Een extra stap zou dan zijn het economisch rendement daarvan te berekenen. Een analyse van het maatschappelijk en economisch rendement van sociale interventies die De Sportbank initieert, doorloopt een aantal stappen. Hieronder geven we dat schematisch weer.

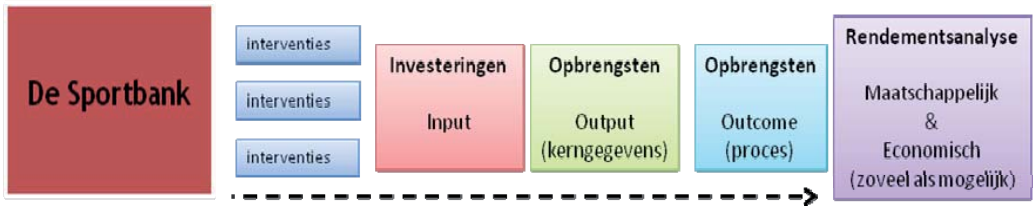

Schema 1: Basismodel rendementsanalyse

De eerste stap is het definiëren van het probleem. Welk probleem wordt opgelost met het project? In het geval van De Sportbank is dat bijvoorbeeld het stimuleren van positieve interetnische contacten op sportverenigingen en daarbuiten. Vervolgens worden de kosten voor het project berekend. Bij De Sportbank gaat het dan om investeringen die zij doen op de verenigingen. Een tweede stap is het bepalen van de effecten van die activiteiten. Hoeveel leden doen mee met de activiteiten van De Sportbank? Het gaat om kerngegevens die inzicht geven in de output van de interventies. Voor die informatie zijn onderzoekers afhankelijk van beschikbare informatie op de verenigingen. De derde stap is het bepalen van mogelijke outcome-indicatoren. Hierbij gaat het om het inventariseren van mogelijke maatschappelijke effecten van dit sportgedrag (sociale cohesie, gezondere leefstijl, meer vertrouwen, minder schooluitval). Gaan de leden van de verenigingen beter om met en krijgen zij meer vertrouwen in mensen met andere culturele achtergronden? Degelijke outcomegegevens kunnen worden verkregen via lokale, regionale of landelijke monitorgegevens als sociale indexen of veiligheidsindexen. Het maatschappelijk rendement is nog een stap verder. Het maatschappelijk rendement zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat mensen meer vertrouwen krijgen in de politiek of dat de sociale samenhang in de Nederlandse samenleving toeneemt. In een volgende fase kan dit maatschappelijk rendement worden gemonetariseerd op basis van kengetallen of inverdieneffecten (zoals daling gezondheidskosten, kosten voor vroegtijdige schooluitval, daling kosten jeugd). Met inverdieneffecten bedoelen we dat wanneer op basis van literatuur en expertoordelen kan worden verwacht dat een project x procent meer sociale cohesie oplevert, beleidsbepalers dan elders x procent minder hoeven te investeren in sociale cohesie. Voor het succesvol uitvoeren van een rendementsanalyse is het noodzakelijk dat de doelen van het project en de interventie duidelijk zijn, evenals input- en outputgegevens. De mate waarin dit al is geëxpliciteerd zal sterk verschillen per project.

Verwey-
Jonker
Instituut

Literatuurlijst

Bakker, I., Vries, S.I. de, Bogaard, C.M.H. van den, Hirtum, W.J.E.M. van, Joore, J.P., & Jongert, M.W.A. (2008). *Playground van de toekomst; succesvolle speelplekken voor basisscholieren.* Leiden: TNO.

Berden, C., & Kok, L. (2011). *Kosten en baten van welzijn en maatschappelijke dienstverlening.* Amsterdam: SEO.

Blackshaw, T., & Long, J. (2005). What's the big idea? A critical exploration of the concetp of social capital and its incorporation into leisure policy discourse. *Leisure Studies., 24*(3), 239-258.

Boonstra, N., Hermens, N., & Bakker, I. (2010). *De publieke waarde van pleinen. naar een sterrensysteem voor pleinen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Boonstra, N., & Hermens, N. (2009). Niet welkom op het plein. veilige speelpleinen sluiten ook groepen uit. In H. Boutellier, N. Boonstra & M. Ham (Eds.), *Omstreden ruimte. Over de organisatie van spontaniteit en veiligheid.* Amsterdam: Van Gennep.

Boonstra, N., & Hermens, N. (2010). *Sportief in de buurt! Een betere wijk door de schoolsportvereniging*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Boonstra, N., & Wonderen, R. van (2009). *Het goede voorbeeld. Leefbare buurten door de inzet van jongeren van de straat*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Bourdieu, P. (1991). Sport and social class. In C. Mukerji, & M. Schudson (Eds.), *Rethinking popular culture. Contemporary perspectives in cultural studies* (pp. 357-373). Berkeley: University of California Press.

Bredemeier, B.L., Shields D.L. (2006). Sports and character development. *President's Council on Physical Fitness and Sports, Series 7, No. 1.*.

Breedveld, K., Romijn, D., & Cevaal, A. (2009). *Scoren op het Cruyff Court, winnen in de wijk. Een studie naar het gebruik en de effecten van moderne trapveldjes.* 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.

Briene, M., Koopman, A., & Goessen, F. (2005). *De waarde van voetbal maatschappelijke en economische betekenis van voetbal in Nederland.* Rotterdam: Ecorys.

Cameron, M., & MacDougall, C. (2000). Crime prevention through sport and physical activity. Australian Institute of Criminology. *Trend & Issues. 165.*

Carmichael, D. (2008). *Youth Sport vs. Youth Crime. Evidence that youth engaged in organized sport are not likely to participate in criminal activities.* Ontario: Active Healthy Links Inc.

Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public places urban spaces. The dimensions of urban design.* Burlington: Elsevier.

Cevaal, A., Romijn, D., Breedveld, K., Emmen, G., & Wender, E. (2010). *Sport terug in de wijk. Een studie naar de potentie van sproten in de openbare ruimte.* Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Chu, D., & Griffey, D. (1985). The contact theory of racial integration: The case of sport. *Sociology of Sport Journal, 2*, 323-333.

Coalter, F. (2007). *A wider social role for sport. Who's keeping the score?* London: Routledge.

Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory.* London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Daniels, E., & Leaper, C. (2006). A longitudinal investigation of sport participation, peer acceptance, and self-esteem among adolescent girls and boys. *Sex Roles, 55*, 875-880.

Delaney, L., & Keaney, E. (2005). *Sport and social capital in the united kingdom: Statistical evidence from national and international survey data.* London: Department of Culture, Media and Sport.

EDBR. (2011). *The economics of sports. Rotterdam: Gezond, sociaal en veilig door sport!* Rotterdam: Economic Development Board Rotterdam.

Eitle, T. M. (2005). Do gender and race matter? Explaining the relationship between sports participation and achievement. *Sociological Spectrum 25*, 177-195.

Ekeland, E., Heian, F., & Hagen, K.B. (2005). Can exercise improve sefl esteem in children and young people? A systematic review of randomized controlled trials. *Sports Med* (39), 792-798.

Elling, A., & Wisse, E. (2010). *Beloften van vechtsport.* Den Bosch: Mulier Instituut.

Endresen, I.M., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 46*(5), 468-478.

Engbers, L.H., Vries, S.I. de, & Pierik, F.H. (2010). *Criteria beweegvriendelijke omgeving.* Leiden: TNO.

Etnier, J.L., Nowell, P.M., Landers, D.M., & Sibley, B.A. (2006). A meta-regression to examine the relationship between aerobic fitness and cognitive performance. *Brain Research Reviews 52*(119-130).

Gatz, M., Messner, M.A., & Ball-Rokeach, S.J. (2002). *Paradoxes of youth and sport*. New York: State University of New York Press.

Hart, K. de (2002). Theoretische uitgangspunten, conceptualisering en doelstellingen. In J. De Hart, F. Knol, C. Maas-de Waal & T. Roes (Eds.), *Zekere banden. sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid* (pp. 3-30). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hartman, E., Houwen, S., Scherder, E., & Visscher, C. (2010). On the relationship between motor performance and executive functioning of children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research* 54(5), 468–477.

Harvey, J., Levesque, M., & Donnoly, P. (2007). Sport volunteerism and social capital. *Sociology of Sport Journal, 24*, 206-223.

Hildebrand, V., Chorus, A., & Stubbe, J. (2010). *Trendrapport bewegen en gezondheid 2008/2009*. Leider: TNO.

Hill, L., Williams, J. H. G., Aucott, L., Milne, J., Thomson, J., Greig, J., et al. (2010). Exercising attention within the classroom. *Developmental medicine & child neurology 52*(10) 883-976.

Houwen, S., Visscher, C., Hartman, E., & Lemmink, K.P.A.M. (2007). Gross motor skills and sports participation of children with visual impairments. *Research Quarterly for Exercise and Sport 78*, 16-23.

Jacobs, F., & Diekstra, R. (2009). Effecten van sportbeoefening op de cognitieve, sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. *Sportgericht 63*(1).

Kamphuis, C., & Dool, R. van den (2008). Sportdeelname. In K. Breedveld, C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (Eds.), *Rapportage sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.

Koekoek, J., Knoppers, A., & Stegeman, H. (2009). How do children think they learn skills in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education 28*, 310-332.

Krouwel, A., Boonstra, N., Duyvendak, J.W., & Veldboer, L. (2006). A good sport? Research into the capacity of recreational sport to integrate dutch minorities. *International Review for the Sociology of Sport, 41*(2), 165.

Laureus. (2009). *Breaking the cycle of violence.* Gevonden 18 juli 2011 op http://www.laureus.com/files/Laureus-Breaking-the-Cycle-of-Violence.pdf.

Meere, F. de, & Hermens, N. (2011). Doen kosten-batenanalyses de welzijnssector goed? *Tijdschrift Voor Sociale Vraagstukken, 65*(4).

Miller, K.E., Melnick, M.J., Barnes, G.C., Farrell, M.P., & Sabo, D. (2005). *Untangling the links among athletic involvement, gender, race and adolescent outcomes. Sociology of Sport Journal 22*, 178-193.

Morris, L., Sallybanks, J., Wills, K., & Makkai, T. (2003). Sport, physical activity and antisocial behaviour in youth. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice.*

Nichols, G. (1997). A consideration of why active participation in sport and leisure might reduce criminal behaviour. *Sport, education and society 2*(2), 181-190.

Nicholson, M., & Hoye, R. (2008). Sport and social capital: An introduction. In M. Nicholson, & R. Hoye (Eds.), *Sport and social capital* (). Oxford: Elsevier.

Oc, T., & Tiesdell, S. (1999). The fortress, the panoptic, the regulatory and the animated: Planning and urban design approaches to safer city centres. *Landscape Research,* (24), 265-286.

Okayasu, I., Kawahara, Y., & Nogawa, H. (2010). The relationship between community sport clubs and social capital in japan: A comparative study between the comprehensive community sport clubs and the traditional community sport clubs. *International Review for the Sociology of Sport, 45*(2), 163-186.

Ooijendijk, W., Jongert, T., Stubbe, J., & Kloet, S. (2008). Sport, bewegen en gezondheid. In K. Breedveld, C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (Eds.), *Rapportage sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H Mulier Instituut.

Paparcharisis, V., Goudas, M., Danish, S. J., & Theodorakis, Y. (2005). The effectiveness of teaching a life skills program in a sport context. [Journal of applied sport psychology] *17*

Poort, J., Koopmans, C., De Boer, L., Larsen, V., Lubbe, M., Marlet, G., et al. (2010). *Kosten-baten-analyses voor BZK.* Amsterdam: SEO.

Proper, K.I., & Van Mechelen, W. (2008). *Effectiveness and cost-effectiveness of worksite interventions tot promote physical activity and healthy diet.* WHO.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community.* New York: Simon & Schuster Paperbacks.

RMO. (2005). *Niet langer met de ruggen tegen elkaar.* Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Rosewater, A. (2009). *Learning to play and playing to learn. Organized sports and educational outcomes*. Oakland: Team -Up for Youth.

Sallis, J.F., Lawrence, D.F., Saelens, B.E., & Kraft, M.K. (2004). Active transportation and physical activity: Opportunities for collaboration on transportation and public health research. [Transportation research] *38*, 249-268.

Sandford, R.A., Armour, K.M., & Warmington, P.C. (2006). Reengaging disaffected youth through physical programmes. *British Educational Research Journal, 32*(2), 251-271.

Sandford, R.A., Duncombe, R., & Armour, K.M. (2008). The role of physical activity/sport in tackling youth disaffection and anti-social behaviour. *Educational Review, 60*(4), 419-435.

Seippel, O. (2006). Sport and social capital. *Acta Sociologica, 49*(2), 169-183.

Spaaij, R. (2009a). The glue that holds the community together? Sport and sustainability in rural Australia. *Sport in Society, 12*(9), 1132-1146.

Spaaij, R. (2009b). Sport as a vehicle for social mobility and regulation of disadvantaged urban youth: Lessons from Rotterdam. *International Review for the Sociology of Sport, 44*, 247-264.

Stebbins, R.A. (1982). Serious leisure. A conceptual statement. *Pacific sociological review.25*(2), 251-271.

Stegeman, H. (2007). *Effecten van sport en bewegen op school.* Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Team-up for Youth. (2009). *Strengthening youth and communities through the power of sports*

Tiessen-Raaphorst, A., Lucassen, J., Van den Dool, R., & Van Kalmthout, J. (2008). *Weinig over de schreef. Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, Z.H., Kessens, J.J., De Bakker, D.H., & Wendel-Vos, G. C.W. (2005). *Sporters vitaal! de gezondheid van sporters vergeleken met niet sporters.* Utrecht: Nivel.

Van Baal, P.H.M., Heijnink, R., Hoogenveen, R.T., & Polder, J.J. (2006). *Zorgkosten van ongezond gedrag*. Bilthoven: RIVM.

Van den Berg, M., Nooij, M. de, & Koopmans, C. (2010). *Kengetallen kosten-batenanalyse van het WK voetbal*. Amsterdam: SEO.

Van der Meulen, R. (2007). *Brug over woelig water. Lidmaatschap van sportverenigingen, vriend-schappen, kennissenkringen en veralgemeend vertrouwen.* Nijmegen: ICS dissertation.

Veldboer, L., Boonstra, N., Krouwel, A., & Duyvendak, J. W. (2010). De mixfactor van sport. In F. Kemper (Ed.), *Samenspel. studies over etniciteit, intergratie en sport* (pp. 87-99). Bennekom: NISB.

Vermeulen, J. (2010). Sociaal kapitaal op de playgrounds van de Richard Krajicak foundation. In F. Kemper (Ed.), *Samenspel. studies over etniciteit, integratie en sport*. Bennekom: NISB.

Verweel, J., Janssens, J., & Roques, C. (2005). Kleurrijke zuilen. Over de ontwikkeling van sociaal kapitaal door allochtonen in eigen en gemengde sportverenigingen. *Vrijetijdstudies, 4.*

Völker, B., Flap, H., & Lindenberg, S. (2007). When are neighbourhoods communities? Community in Dutch neighbourhoods. *European Sociological Review, 23*, 99-114.

Vries, S. de (2009). Activity-friendly neighborhoods for children.

Wassenburg, R., Kessels, A.G.H., Kalff, A.C., Hurks, P.P.M., Jolles, J., Feron, F.J.M., et al. (2005). Relation between cognitive and motor performance in 5- to 6-year-old children: Results from a large-scale cross-sectional study. [Child Development] *76*(5), 1092-1103.

Wetten, J. van (2010). *Een groene gezonde wijk. Inspiratie voor de praktijk.* Ecodrukkers.

Zwart, S. de, Zwaneveld, F., Hamdan, Y., Schenk, S., & Hamdan, M. (2009). *Maatschappelijke kosten-batenanalyse time in sportklassen.* Utrecht: Berenschot.

Colofon

Opdrachtgever	De Sportbank, Den Haag
Financiers	Den Haag Wijkaanpak, ZonMw
Auteurs	Drs. N.G.J. Boonstra
	Drs. N.J. Hermens
Omslag	Grafitall, Valkenswaard
Foto omslag	De Sportbank, Den Haag
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut
	Kromme Nieuwegracht 6
	3512 HG Utrecht
	telefoon 030-2300799

Financiers:

De publicatie
De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: http://www.verwey-jonker.nl.

ISBN 978-90-5830-459-9

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2011, eerste druk
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.

De Sportbank richt zich op het verbeteren van contacten en het vertrouwen tussen 'nieuwe' en 'oude' Nederlanders. Sport is daarin een sociaal bindmiddel. Daarnaast werkt De Sportbank aan een sociale(re) functie van bestaande sportverenigingen in de buurt. Deze literatuurreview gaat in op de vraag wat er bekend is over de maatschappelijke effecten van sport. Hiervoor zijn nationale en internationale wetenschappelijke publicaties bestudeerd. Ook vonden interviews plaats met verschillende gerenommeerde wetenschappers.

Het onderzoek laat zien dat sport bijdraagt aan het zelfvertrouwen van jeugdigen. Hoe groter het zelfvertrouwen, hoe kleiner de kans op crimineel of andersoortig ongewenst gedrag. Sporten werkt dus preventief. Veel studies concluderen bovendien dat jeugdigen die sporten beter presteren op school dan jeugdigen die niet sporten. Leden van een sportvereniging hebben bovendien meer vertrouwen dan niet-leden in anderen en de politiek. Daarnaast hebben openbare sportplekken een belangrijke buurtfunctie. Sportbeoefening heeft ook een niet-financiële waarde die steden wel geld kan opleveren, zoals een betere gezondheid, grote sociale samenhang, minder schooluitval en minder overlast in buurten.

De Sportbank® Bernard van Leer Foundation hdm Rabobank NOC*NSF DEN HAAG WIJKAANPAK ZonMw